

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karolína Dubská

Vybrané konstrukce s kategoriálními slovesy *fare*,
dare, *prendere* a jejich překladové protějšky v
paralelním korpusu InterCorp

Selected constructions with the support verbs *fare*, *dare*,
prendere and their Czech counterparts in the parallel
corpus InterCorp

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. Mgr. Pavlu Štichauerovi, Ph.D., za trpělivost při vedení této práce. Jeho cenné rady, ochota a pomoc byly nezbytné pro vznik této práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, blízkým přátelům a příteli za jejich neustálou podporu.

Karolína Dubská

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 5. 2024

Karolína Dubská

ABSTRAKT V ČEŠTINĚ

Cílem této práce je zaměřit se na vybrané konstrukce italských kategoriálních sloves v kombinaci s deverbálním (či denominálním) jménem se sufixem *-ata* a porovnat je s jejich českými protějšky. První část je zaměřena na popis a definici základních pojmů, jako je kategoriální sloveso, derivovaná jména se sufixem *-ata*. Ve druhé části se práce zabývá popisy vybraných kategoriálních sloves *fare*, *dare* a *prendere*. A také jejich kombinaci se jmény. V poslední části se na základě dat z paralelního korpusu InterCorp zaměří na české protějšky zmiňovaných vybraných kategoriálních sloves se jmény se sufixem *-ata*.

KLÍČOVÁ SLOVA: kategoriální sloveso, *fare*, *dare*, *prendere*, sufix *-ata*, deverbální jména, paralelní korpus, InterCorp, čeština, italština

SUMMARY IN ENGLISH

The aim of this bachelor's thesis is to focus on selected Italian light verbs in combination with a deverbial (or a denominal) noun with the suffix *-ata* and to compare them with their Czech equivalents. The first part will be focused on the description and definition of basic concepts such as light verb, deverbial, and denominal nouns with the suffix *-ata*. The second part of the thesis will deal with the descriptions of selected light verbs: *fare*, *dare*, and *prendere*, as well as their combination with nouns. In the last part, on the basis of data from the parallel corpus InterCorp, it will concentrate on the Czech equivalents of the aforementioned selected light verbs with nouns with the suffix *-ata*.

KEYWORDS: light verb, *fare*, *dare*, *prendere*, suffix *-ata*, deverbial nouns, parallel corpus, InterCorp, Czech, Italian

Obsah

1	Úvod	7
2	Dosavadní studie k tématu	8
3	Sloveso	9
3.1	Slovesné kategorie	9
3.1.1	Kategorie času	9
3.1.2	Kategorie osoby	10
3.1.3	Kategorie způsobu	11
3.1.4	Kategorie vidu v češtině	11
3.1.5	Kategorie aspektu v italštině	12
3.1.6	Kategorie slovesného rodu	12
3.2	Dělení sloves	12
3.2.1	Neplnovýznamová slovesa	13
3.3	Kategoriální sloveso	15
3.3.1	Lexikální aspekt - <i>aktionsart</i>	17
3.3.2	Slabý referenční význam a sémantická vyprázdňenost kategoriálních sloves	17
3.3.3	Nominalizace kategoriálních sloves	17
3.3.4	Typy českých kategoriálních sloves	18
3.4	Italská kategoriální slovesa	18
3.4.1	Sloveso <i>fare</i>	20
3.4.2	Sloveso <i>dare</i>	20
3.4.3	Sloveso <i>prendere</i>	21
3.5	Valence	21
3.6	Predikát	22
3.6.1	Slovesný predikát	23
3.6.2	Verbonominální predikát	23
3.6.3	Analytický predikát s kategoriálním slovesem	24
4	Podstatné jméno	25
4.1	Predikativní jméno	25
4.2	Derivovaná podstatná jména	25
4.3	Derivovaná podstatná jména se sufixem <i>-ata</i>	26
5	Paralelní korpus InterCorp	27
5.1	Vyhledávání v korpusu InterCorp	27
5.2	Obecné výsledky vyhledávání sloves <i>fare, dare, prendere</i>	28
5.3	Analýza konstrukcí se slovesem <i>dare</i>	29
5.3.1	<i>Dare una lavata</i>	32
5.3.2	<i>Dare una passata</i>	33
5.3.3	<i>Dare una strigliata</i>	33
5.3.4	<i>Dare una camminata</i>	34
5.3.5	<i>Dare una bastonata</i>	34
5.3.6	<i>Dare una scappata</i>	35

5.3.7	<i>Dare una guardata</i>	36
5.3.8	<i>Dare una leccata</i>	36
5.3.9	Shrnutí analýzy konstrukcí se slovesem <i>dare</i>	37
5.4	Analýza konstrukcí se slovesem <i>fare</i>	37
5.4.1	<i>Fare una passeggiata</i>	40
5.4.2	<i>Fare una telefonata</i>	42
5.4.3	<i>Fare una chiacchierata</i>	43
5.4.4	<i>Fare una guardata</i>	43
5.4.5	<i>Fare una smanacciata</i>	43
5.4.6	<i>Fare una sudata</i>	44
5.4.7	<i>Fare una entrata</i>	44
5.4.8	Shrnutí analýzy konstrukcí se slovesem <i>fare</i>	44
5.5	Analýza konstrukcí se slovesem <i>prendere</i>	45
5.5.1	Analýza konstrukcí s kategoriálním slovesem <i>prendere</i>	45
5.5.2	Shrnutí analýzy kategoriálního slovesa <i>prendere</i>	47
6	Závěr	48

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na úzký a specifický typ sloves, totiž na tzv. kategoriální slovesa v českém a italském jazyce. Konkrétně zkoumá tři vybraná kategoriální slovesa *fare*, *dare* a *prendere* a jejich kombinaci s deverbálními jmény končícími na příponu *-ata*. Díky datům získaným z paralelního korpusu InterCorp jsou tyto konstrukce v obou jazycích porovnávány a analyzovány.

Studie je rozdělena na dvě hlavní části. V první části, teoretické, je popsán dosavadní výzkum tohoto tématu, definuje se zde pojem sloveso, kategoriální sloveso, jména a všechny potřebné pojmy, které se k tomuto tématu vážou. V této části se nachází i popis celého korpusu a také paralelního korpusu InterCorp, který je pro tuto studii velmi podstatným. První část tak obsahuje pojmy pro pochopení tohoto komplexního tématu. Ve druhé, praktické části, se aplikují poznatky z předchozí části, zkoumají se konkrétní data z paralelního korpusu. Od frekvence a kontextu až po rozbor ekvivalentních překladových protějšků v češtině a italštině. V této části se nachází i základní data pro komparaci výskytu těchto třech vybraných sloves.

Cílem této práce je přispět k tomuto zajímavému tématu kategoriálních sloves, ale také nabídnout na ně nový pohled. Kategoriální slovesa a jejich konstrukce v češtině a italštině je samozřejmě komplexní téma, kterému se zde budeme věnovat jen v omezené míře, a proto je určitě potřeba i dalších kroků a studií, které toto téma prozkoumají a získají o něm nové poznatky.

2 Dosavadní studie k tématu

K tématu verbonominálního predikátu s kategoriálním slovesem se v českém a italském jazyce nevyskytuje velký počet lingvisticky založených studií. Jak již shrnul Radimský ve své knize *verbonominální predikát s kategoriálním slovesem* (Radimský, 2010), nejvýznamnější čeští lingvisté, kteří se tématem kategoriálních sloves zabývají, jsou Eva Macháčková, František Daneš, Miroslav Grepl, Petr Karlík a romanista Jan Šabršula. V knize *Encyklopedický slovník češtiny* (Karlík, 2017a, s. 340) jsou k tématu „analytického predikátu“ uváděny pouze čtyři klíčové články. Autory těchto zmiňovaných studií jsou František Čermák, Věra Vlková a Eva Macháčková. Novější příspěvky zahrnují kratší práce Milana Jelínka, a disertační práce Veroniky Kolářové a Silvie Cinkové, přičemž zásadní význam v této oblasti představuje již zmiňovaná kniha Jana Radimského *verbonominální predikát s kategoriálním slovesem*. Tato kniha bude jedním z hlavních pramenů i v této práci.

Co se týče italské lingvistiky, materiál je podobně omezený pouze na několik článků a studií. Významná je publikace od Cantariniové (Cantarini, 2004), která je věnována specificky tomuto tématu. Další zmínky lze nalézt v *Grande grammatica italiana di consultazione I* (Renzi, 1991) a *Manuale di linguistica e di grammatica italiana* (Prandi et al., 2019). V běžných učebnicích italské gramatiky se tyto pojmy neobjevují.

Téma kategoriálních sloves je také studováno ve francouzské Lexikogramatické škole (fr. *Lexique-Grammaire*), v Německu (pod pojmem *Funktionsverben*) a v anglosaském lingvistickém prostředí (*light verbs*). Anglosaské země navazují na studie Cattela z roku 1884 a teorii Government and Binding, čímž se rozvíjí bohatá tradice výzkumu. Německá studie von Polenze *Funktionsverben im heutigen Deutsch: Sprache in der rationalisierten Welt* z roku 1963 (Polenz, 1963) položila základ pro rozvoj německého výzkumu v této oblasti, který měl vliv i na českou lingvistiku, například na práci Evy Macháčkové (Macháčková, 1979) a dalších. Důležitý přínos k této tematice představuje také disertační práce Josepa Alba-Salase z roku 2002, zaměřená na syntaktickou analýzu konstrukcí kategoriálních sloves v románských jazycích. Přestože materiál v tomto oboru není tak bohatý, nejpodrobnější a nejhlubší analýzy a teoretické základy poskytují práce Maurice Grossa a jeho kolegů. Přestože většinu českých prací ovlivnily německé studie, lze najít i diplomovou práci Martina Sváška, kde je jako základ použita metodologie objektových tříd od Gastona Grosse. Z dalších dostupných pramenů se bude vycházet v této bakalářské práci.

3 Sloveso

Jelikož je tématem této práce specifický pojem kategoriálního slovesa, je nutné nejprve dobře definovat sloveso.

Sloveso je základním autosémantickým slovním druhem v lingvistice. Společně s podstatnými jmény, přídavnými jmény a příslovci nese vlastní význam nebo obsah. Na rozdíl od spojek, předložek a dalších slovních druhů, které primárně určují gramatickou strukturu věty a vztahy mezi slovy. Autosémantické slovní druhy mají hlavní sémantickou funkci ve větě, a proto to jsou i klíčová slova v komunikaci.

Sloveso vyjadřuje různé aspekty, včetně činnosti (např. *Kočka mňouká*), stavu (např. *Kocour je unavený*) a změny stavu (např. *Kočka se probudila*). Obecně lze říct, že sloveso zahrnuje stavy, jednoduché a aktivní změny těchto stavů, stejně jako procesy a jejich proměny. Tento koncept je podrobněji popsán v syntaktických pravidlech v knize *Příruční mluvnice češtiny – syntax*, kde se mj. dočteme, že „(...) stavy a procesy mohou mít svého substančního nositele, anebo ho mít nemusejí, a proto, že buď existuje, nebo není pojmenován.“ (Grepl et al., 2012, s. 310).

Všechny tyto události mohou být vyjádřeny slovesem jako děj, který se už odehrál (minulý), nebo jako děj který právě probíhá (přítomný), nebo jako děj, který teprve proběhne (budoucí). Obvykle je sloveso ve větě přísudkem.

3.1 Slovesné kategorie

Po morfologické stránce je sloveso ohebným slovním druhem s mnoha tvary, které odpovídají jednotlivým gramatickým kategoriím.

3.1.1 Kategorie času

Přítomný čas (prézens) je gramatická kategorie, která slouží k popisu událostí, jež probíhají v okamžiku mluvení. Tento čas charakterizuje současný stav, činnosti nebo události, které se odehrávají v daném momentu nebo mají trvalou platnost. Přítomný čas nám umožňuje vyjádřit situace, jež se dějí v přítomnosti, jako například naše aktuální činnosti, události kolem nás nebo obecné skutečnosti. Prézens můžeme rozdělit na průběhový (*Právě si prohlížím obrázky koček*), prostý (*Studuji na univerzitě italský jazyk*) a dokonavý (*Nedávno jsem dokončila všechny zkoušky v zimním semestru*). Dělení může být také na aktuální a neaktuální: „Aktuální prézens je vyjádření koincidence děje/stavu, který sloveso označuje, a okamžiku promluvy (děj/stav v okamžiku promluvy skutečně probíhá): *Co právě teď děláš? – Kouřím.*

Neaktuální přezens takovou koincidenci nevyjadřuje. Vyjadřuje jen, že děj n. stav, který sloveso označuje, je spojen s okamžikem, kdy je k této události v diskurzu referováno: *Kouřím dvacet let* nic neříká o tom, zda děj kouření v okamžiku promluvy probíhá, ale říká, že v okamžiku promluvy je predikace vlastnosti ‚kouřit dvacet let‘ subjektu pravda.“ (Karlík; Ziková, 2017).

Minulý čas se v klasických modelech gramatiky definuje jako význam préterita, tzn. že „vyjadřuje prostou minulost, tj. předčasnost děje/stavu vyjadřovaného slovesem (tj. préteritovým komplexem) před referenčním bodem, jímž je okamžik promluvy, tj. že událost časově předchází okamžiku, kdy je k této události v diskurzu referováno. Na rozdíl od anglického jazyka, německého jazyka, francouzského jazyka i dalších jazyků má český jazyk pro jazykové poukazování k minulým dějům či stavům, tj. k dějům/stavům realizovaným před momentem promluvy, jen jediný časový prostředek, totiž právě préterium.“ (Karlík; Migdalski, 2017b).

Budoucí čas se naopak definuje tak, že futurum vyjadřuje následnost děje/stavu vyjadřovaného slovesem po referenčním bodě, jímž je okamžik promluvy (Karlík; Migdalski, 2017a). Budoucí čas se v češtině dělí na jednoduchý a složený. K sestavení složené formy se používá pomocné sloveso *být*. Lze vyjádřit třemi různými formami, pomocí verbálního komplexu *budu* + infinitiv nedokonavého slovesa (*V neděli budu koukat na zápas Sparty*), pomocí přítomné formy dokonavého slovesa (*V neděli kouknu na zápas Sparty*) anebo pomocí prefixu *po* sloučeného s přítomnou formou uzavřené skupiny sloves (*V neděli se podívám na zápas Sparty*).

Mezi další kategorie slovesa patří také osoba (persona), číslo (numerus), způsob (modus), rod a vid.

3.1.2 Kategorie osoby

Kategorie osoby určuje, o kom se ve větě pojednává. V jazyce máme tři gramatické osoby první (*já, my*), druhou (*ty, vy*) a třetí (*on, ona, ono, oni*). Všechny mohou být vyjádřeny jednotným i množným číslem. „Děj, který se týká mluvčího, je vyjádřen formou první osoby, děj adresátů je vyjádřen druhou osobou, děj nezúčastněné osoby, zvířete nebo neživé substance je vyjádřen formou třetí osoby: *Ptám se, kdy opravíš kohoutky, které už tak dlouho kapou*.“ (Grepl et al., 2012, s. 311).

Osoba a číslo jsou někdy definovány jako nominální kategorie, tj. jako by to byly kategorie podstatného jména, a ne slovesa. „Jsou to kategorie syntakticky závislé, které vyjadřují rysy nominálních výrazů: *já, my* (1.os.), *ty, vy* (2.os.), ostatní nominální výrazy (*Petr, dům, on-, čtení*) (3.os.)“ (Karlík; Večerka, 2017). Číslo má dvě

hodnoty, totiž jednotné (singulár) a množné (plurál). V češtině lze množné číslo použít také pro vykání (*Mohu Vám nabídnout kávu nebo čaj, pane Nováku?*). Italská naopak vyjadřuje vykání třetí osobou, jak v singuláru, tak v plurálu.

3.1.3 Kategorie způsobu

Způsob je kategorie s modální funkcí. Jeho význam se tedy týká způsobu vztahu slovesného děje (tj. slovesem vyjadřovaného dějového nebo nedějového významu) ke skutečnosti (Komárek et al., 1986, s. 166). Způsoby se dělí do tří druhů. První z nich je imperativ (rozkazovací způsob), např. *uklid!*. Imperativ může být pomocí osoby a čísla dělen do tří forem a vyjadřuje pouze budoucí čas. Formy mohou být druhá osoba v jednotném i množném čísle (*Jez! Jezte!*) anebo první osoba množného čísla (*Jezme!*). Druhý způsob je indikativ (oznamovací způsob) např. *jakákoli věta typu mám doma kočku*. Tento způsob vyjadřuje všechny tři slovesné časy. A poslední způsob se nazývá kondicionál (podmiňovací způsob), který se tvoří pomocí pomocného slovesa a přičestí jako např. *chtěla bych mít kočku*. Kondicionál vyjadřuje hypotetický scénář, který by se odehrál v případě, že by byly splněny určité podmínky. V italštině najdeme ještě jeden slovesný způsob navíc. Spojovací způsob, konjunktiv (*il congiuntivo*), označuje děj, který je nejistý, subjektivně vyjádřený nebo je to domněnka.

3.1.4 Kategorie vidu v češtině

Kategorie vidu je pro naše téma podstatná, protože dále budeme sledovat významy konstrukcí, které se používají právě pro určité významy (jako je označení ukončeného nebo jednorázového děje).

„Slovesným videm (aspektem) rozumíme ten fakt, že české sloveso existuje ve dvou (až třech) podobách, které mají stejný lexikální význam, ale odlišují se od sebe vztahem k završenosti (ukončenosti) děje. Slovesa dokonavá (perfektivní) vyjadřují, že děj buď byl ukončen, nebo že bude završen *napsal jsem dopis, napíšu dopis*. Z uvedeného příkladu vyplývá, že dokonavost se nevyskytuje v přítomném čase. Perfektivní (dokonavé) slovesné formy se proto objevují pouze v minulém a budoucím čase. Slovesa nedokonavá (imperfektivní) se k faktu ukončení děje nevyjadřují: *psal jsem dopis* (není jasno, zda byl dopis dopsán); *píšu dopis, budu psát dopis*.“ (Grepl et al., 2012, s. 318).

Radimský (2010, s. 171) také zmiňuje, že o „souvislosti vidu kategoriálního slovesa s videm verbálního substantiva jsme nenašli v literatuře žádné zmínky.“

3.1.5 Kategorie aspektu v italštině

Ve srovnání s češtinou, která disponuje velmi rozvinutým systémem slovesného vidu s dvěma hodnotami, italština vyjadřuje slovesný vid odlišně a nepřímě. Hamplová (2004, s. 160) říká, že „kategorie vidu v italštině se vzhledem k odlišné struktuře italského slovesného systému neshoduje s kategorií vidu v češtině a v italských mluvnicích nebývá zařazována mezi základní gramatické kategorie slovesa.“ Italština tedy nerozlišuje slovesný vid jako samostatnou gramatickou kategorii jako čeština. Namísto toho se rozlišení dokonavosti a nedokonavosti často vyjadřuje skrze různé slovesné časy a aspekty nebo výběrem různých sloves k vyjádření specifického významu akce.

Jedním z příkladů, jak italština rozlišuje mezi nedokonavým a dokonavým způsobem, je použití slovesných časů *imperfetto* a *passato prossimo*. Například věta *Leggevo un libro ogni sera* používá imperfekta a vyjadřuje akci, která se opakovala každý večer v minulosti, což odpovídá nedokonavému vidu. Na druhé straně věta *Ho letto un libro ieri sera* používá *passato prossimo*, které jasně vyjadřuje, že akce čtení knihy byla v minulosti dokončena, a to odpovídá dokonavému vidu. Hamplová (2004, s. 230) dále zmiňuje, že „čeština má větší možnost vyjádřit různé modifikace děje pomocí předpon, přípon, zatímco italština se uchyluje častěji než čeština k opisným vazbám.“

3.1.6 Kategorie slovesného rodu

„Slovesným rodem se z hlediska morfologického tradičně rozumí především protiklad, který je vyjádřen slovesnou formou aktivní *probudil, probudí*, proti tzv. formě pasivní *byl probuzen, bude probuzen*. Uvedené formy vyjadřují pokaždé jiným způsobem vztah mezi původcem děje (agentem, kauzátorem) a podmínkou věty. Je-li sloveso věty ve tvaru činném, pak je původce děje (agens, kauzátor) v roli podmětu. Jestliže je sloveso v tvaru trpném, pak je původce děje z místa gramatického podmětu odsunut“, a nemusí být tedy vůbec vyjádřen (srov. Grepl et al., 2012, s. 323).

3.2 Dělení sloves

Zatím jsme popsali kategorie slovesa jako takového, bez ohledu na to, zda je plnovýznamové, anebo není. V souvislosti s tímto dělením (srov. např. Osolsobě, 2017), lze říci, že plnovýznamová slovesa obsahují dále dva podtypy: slovesa s dějovým významem a slovesa se stavovým významem. Všechny typy sloves mají klíčovou roli ve

větě, kde primárně plní funkci přísudku. Mohou se vyskytovat buď v tvaru určitém, označovaném jako *verbum finitum*, nebo v tvaru neurčitém, známém jako *verbum infinitum*. Na druhé straně, neplnovýznamová slovesa, i když se mohou strukturně shodovat s plnovýznamovými slovesy, ztrácejí svůj lexikální význam. Tuto kategorii tvoří například pomocná slovesa, modální slovesa a fázová slovesa. Osolsobě (2017) dále rozlišuje mezi primárními slovesy, která nejsou odvozená (*běžet, spát, plavat*), a sekundárními slovesy, která jsou odvozená (*odejít, zabloudit*). V itaštině se tvary sloves také rozlišují na finitní (určité, vyjadřují osobu) a nefinitní (infinitiv, přičestí a gerundium). Další rozlišení je na tvary jednoduché (*semplici*), tvořené jedním slovesem, a složené (*composte*) tvořené pomocným slovesem a přičestím minulým. Zastavíme se teď u neplnovýznamových sloves, kam právě kategoriální sloveso patří, a proto je nutné tuto skupinu dobře definovat.

3.2.1 Neplnovýznamová slovesa

Za neplnovýznamová slovesa lze považovat samozřejmě sloveso pomocné, pak modální, fázové a kategoriální.

Pomocné sloveso (auxiliár) zaujímá v kontextu českého jazyka (ale i mnoha dalších jazyků) klíčovou roli díky své schopnosti vyjadřovat gramatický význam ve větách, ve kterých se objevují. Karlík (2017b) ho definuje jako „sloveso, které přidává do věty, v níž se objevuje, gramatický význam, tj. rysy (osoba, číslo) a/nebo rysy z množiny (čas, aspekt, ilokuce, modalita apod.).“ Pokročilejší definice říká, že lze rozlišovat mezi gramatickými auxiliáry a lexikálními auxiliáry:

„(...)gramatické [auxiliáry] se v češtině vyznačují tím, že vyjadřují jen hodnoty gramatických rysů (osoba), (číslo), (modus) a podílejí se na časové interpretaci události vyjadřované lexikálním slovesem (přesněji: celou propozicí). Zatímco lexikální se naopak vyznačují tím, že se v syntaxi objevují coby sloveso, které má tytéž morfologické vlastnosti jako lexikální sloveso, a tedy mohou mít finitní i infinitní formu.“ (Karlík, 2017b).

Mezi pomocná slovesa patří například sloveso *být*, které funguje jako gramatický auxiliár v mnoha jazycích, včetně češtiny, dále sloveso *jít*, které může vyjadřovat budoucí čas, a sloveso *mít*, které se používá v kauzativních a modálních konstrukcích. U italských pomocných sloves je zásadním prvkem jejich spojení s minulým přičestím (*participio passato*) jiných sloves, což umožňuje tvoření složených časů. Ne vždy se

všechna pomocná slovesa mohou pojit se všemi slovesy. Hamplová (2004, s. 161) doplňuje, že „pomocné sloveso stojí těsně před participiem, mezi ně je možno vložit jen některá adverbia“. Například *appena, già, proprio, (...)*.“ Typickými příklady jsou tvary jako *sono andato* (šel jsem) a *ho voluto* (chtěl jsem), kde slovesa *essere* a *avere* plní funkci pomocných sloves. Zajímavým jevem v italském jazyce je také využití slovesa *venire* jako alternativního pomocného slovesa, které tvoří pasivní konstrukce. V jednoduchých gramatických tvarech *venire* může nahradit *essere* pro vyjádření dynamické pasivity, a tím lze rozlišit např. *la porta viene aperta*, „dveře jsou zavírány“, a *la porta è aperta*, „dveře jsou zavřeny“.

Modální sloveso se řadí v české gramatice také mezi neplnovýznamová slovesa. Patří do nich například *moci, smět, chtít, umět* atd. Tato slovesa jsou považována za pomocná a jejich spojení s infinitivem slovesa plnovýznamového je bráno jako jeden složený větný člen, například jako složený přísudek nebo podmět. Modální slovesa vyjadřují nutnost, možnost a vůli, např. *musíme vyhrát ligu, abychom postoupili do Evropy, můžeme jít na zápas, chceme jít na ten zápas, chtěl bych být fotbáistou* (Karlík; Šimík, 2017).

Fázové sloveso se rovněž řadí mezi neplnovýznamová slovesa a jejich funkcí je přesnější specifikace nějaké fáze děje, který označuje hlavní sloveso, jako například *začít studovat, přestat kouřit, rozhodnout se jít* atd. Fázová slovesa mají tedy speciální sémantiku. Tato sémantika označuje fáze události, jako je začátek (ingresivní nebo inceptivní fáze) nebo konec (terminativní fáze). Jsou to slovesa, která se kombinují pouze s infinitivní skupinou a infinitiv vždy vyjadřuje nedokonavý vid, např. *po pár měsících jsem se rozhodla ukončit svůj dlouhodobý vztah a odjet na rok do zahraničí* (Karlík, 2017c).

Posledním typem neplnovýznamového slovesa, které se běžně definuje, je právě kategoriální sloveso, jež je svou povahou na pomezí mezi slovesem pomocným a slovesem plnovýznamovým, ale je charakteristické právě tím, že „plnovýznamovost“ je přenesena ze slovesa na jinou část komplexního predikátu, jako je tomu např. ve spojeních *mít hlad, dát gól* či *upadnout do rozpaků*, kde uvedená slovesa jsou významově výrazně oslabena a význam predikátu je koncentrován do jmenné části přísudku, tj. *hlad, gól, rozpaky* (srov. k tomu obecně např. Osolsobě, 2017). Kategoriálním slovesům se teď budeme věnovat podrobněji.

3.3 Kategoriální sloveso

Termín kategoriální sloveso používaný v lingvistice je označení sloves, která plní specifickou gramatickou funkci a fungují na stejném principu jako pomocná slovesa. Nejedná se o konkrétní skupinu sloves, ale spíše o specifické užití sloves, které v daném kontextu nese dějový význam prediktivního jména, aniž by ovlivnil jeho sémantiku (Radimský, 2010, s. 106). Tuto problematiku si vysvětlíme na slovese *fare* vs. *essere* v následujících příkladech, abychom zdůraznili rozdíly mezi plnovýznamovým, kategoriálním a pomocným slovesem. Tak např. ve větě *faccio un compito* sloveso *fare* má funkci plnovýznamového slovesa a predikátu, může fungovat samostatně, protože popisuje konkrétní akci nebo činnost. Oproti tomu zdánlivě stejná věta *faccio una passeggiata* má funkci kategoriálního slovesa, celá konstrukce (s nevyjádřeným podmětem) je predikátem, tedy sloveso nemůže stát samostatně a nese jen základní kategorie typické pro predikaci (osoba, číslo, čas, atd.). U pomocných sloves, např. *Lorenzo è partito poco fa* není sloveso *essere* samo o sebe není nositelem děje a samostatně nese sémantický význam, proto ve větě slouží jen jako součást širší konstrukce; na rozdíl od kategoriálního slovesa ve výše uvedené větě samo o sobě nevyjadřuje dané kategorie (přítomný čas pomocného slovesa není přítomný čas celé konstrukce, která je tvarem *passata prossima*). V tomto případě se pojí ke jménu a společně tvoří přísudek jmenný se sponou. Tyto příklady ukazují, že ačkoliv se tyto typy sloves a slovesných konstrukcí chovají podobně, mají odlišné funkce ve větě, a proto jsou řazeny do samostatných kategorií.

Kategoriální sloveso je tedy víceméně nesamostatná část širší konstrukce, v níž vedle slovesa typu *dát*, *dát se*, *navázat*, *pocítit*, *pojmout*, *rozpoutat*, *začít*, *ujmout se*, *vrhnout se...* figuruje povinně také to, co se nazývá „predikativním jménem“, a takto substantiva fungují v konstrukcích typu *dát řeč*, *dát se do pohybu*, *navázat kontakt*, *navázat spolupráci*, *pocítit bolest*, *pojmout podezření*, *rozpoutat válku*, *ujmout se role*, *zahájit palbu* (Radimský, 2010, s. 118).

Podle Radimského je „základní charakteristickou vlastností kategoriálního slovesa především velmi slabý (až žádný) referenční význam. Na tom se shodují prakticky všechny studie o verbonominálních predikátech, což se odráží i v etymologii jednotlivých termínů (v němčině se hovoří o „funkčních“ slovesech, v anglické terminologii máme *light verb*, tj. „lehké sloveso“, fr. *verbe support* „podpůrné sloveso“, čes. „kategoriální“ sloveso)“, ve smyslu prvku, který ve větě plní jen aktualizační roli na pozici predikátu. V následujícím výkladu vyjdeme z popisu vlastností kategoriálních sloves podle Cantariniové (srov. Radimský, 2010, s. 39). Podle této autorky kategori-

ální slovesa mají schopnost vyjádřit různé jazykové kategorie, včetně času, způsobu, aspektu, osoby a čísla. Podle ní se dá ověřit, že se jedná o kategoriální sloveso, pomocí redukčního testu. To znamená, že je možné vynechat kategoriální sloveso a neztrácí se základní sémantika (např. *Lorenzo fa l'insegnante/Lorenzo, l'insegnante*). Pokud by se jednalo o sloveso plnovýznamové, redukční test by prokázal, že věta nebude nebude smysluplná (např. *Lorenzo fa un compito/*Lorenzo, un compito*).

Tato slovesa mohou vyjádřit specifickou povahu děje (tzv. *aktionsart*, viz níže), což je termín označující způsob, jakým se jednání odehrává nebo jak je akce vnímána. Jedná se o další rovinu významu, která odráží určitý typ akce nebo její průběh. Kombinace různých kategoriálních sloves, která vyjadřují různé významy *aktionsartu*, závisí na konkrétním predikativním jménu.

Kombinovatelnost není univerzální, ale spíše je omezena idiosynkraticky. Termín popisuje vlastnosti nebo chování, které jsou specifické pro určitý jazyk nebo kontext, které nejsou obecně známy. V lingvistice odkazuje na kombinaci slov, které jsou specifické pro daný jazyk a nemusí být jasné z obecně známých pravidel. Například fráze "mít strach", kde spojení slovesa mít a jména strach je běžné v češtině, ale ve většině jiných kontextů by se sloveso mít nepoužívalo pro vyjádření pocitu. Tento příklad ukazuje idiosynkratickou kombinovatelnost (Wagner, 2012).

Další zajímavostí je také, že Radimský (2010, s. 15) ve své knize říká:

„(...) dosavadní výzkumy navíc směřují k hypotéze, podle níž některé jazyky (zejm. japonština s kategoriálním slovesem *suru*, ale i jazyky románské a angličtina) mají malý počet velmi obecných kategoriálních sloves (typu *dělat, mít, dát, brát*) kombinovatelných s obrovským počtem predikativních jmen. Naproti tomu v jiných jazycích (např. slovanských) se jako kategoriální může v principu uplatnit každé sloveso, ovšem jen s omezeným okruhem predikativních jmen.“

Bratánková (2013, s. 56) ve svém článku zmiňuje, že se kategoriální konstrukce používají často k tvorbě idiomatických výrazů, které nemají kompozicionální význam, tj. význam, který není odvoditelný z jednotlivých slov, ale musí být chápán jako celek (Medová, 2017). V tomto případě by se mohlo jednat například o spojení *dopo cena, abbiamo fatto quattro chiacchiere con gli amici*. Zde by bylo *fare quattro chiacchierate* přeloženo jako *popovídali jsme si*.

3.3.1 Lexikální aspekt - *aktionsart*

Již zmíněná kategorie aspektu, *Aktionsart*, často nazývaná také lexikální aspekt, je koncept v lingvistice, který se zabývá tím, jak slovesa popisují události a akce. Namísto toho, aby se slovesa klasifikovala do pevných kategorií, jako jsou dokončené činy nebo probíhající akce, se zaměřuje na to, jaký význam mají slovesa v kontextu věty. To znamená, že způsob, jakým používáme sloveso ve větě, ovlivňuje, jaké sdělení chceme předat. Např. v příkladech *dělám chyby* či *začal běhat* vidíme opakování děje, popř. jeho začátek (Milivojević, 2021; Pang, 2016).

3.3.2 Slabý referenční význam a sémantická vyprázdňenost kategoriálních sloves

Další vlastností kategoriálních sloves je jejich slabý referenční význam. Jak již bylo zmíněno, kategoriální slovesa nesou spíše gramatické, nežli obsahové vlastnosti. Jejich sémantická vyprázdňenost se projevuje tím, že sloveso působí jakoby nekonkrétně. V těchto případech se pojí s prediktivním jménem (např. *dát radu*, *dát úkol*, *dát pokyn*, *dát šanci*) nebo v kombinaci s předložkami (např. *vzít na vědomí*). Sémantická vyprázdňenost tedy znamená, že kategoriální sloveso může být použito v širokém spektru kontextů, a to právě proto, že nenese příliš specifický význam (např. *dát* vs. *vařit*) (Radimský, 2010, s. 106, 156, 182).

3.3.3 Nominalizace kategoriálních sloves

Nominalizace kategoriálních sloves je poněkud složitější proces. Radimský (2010, s. 161–162) popisuje tento jev na základě výzkumu francouzského lingvisty Gastona Grosse, jenž se týká nominalizací francouzských kategoriálních sloves. Radimský dále také zmiňuje nominalizaci českých kategoriálních sloves. Zde upozorňuje na to, že nominalizace českého kategoriálního slovesa je vlastně nominalizace verbonominálního predikátu. Slovesa rozděluje do tří skupin: na ty, co se dají běžně nominalizovat, téměř nominalizovat, a na ty, co nejdou vůbec, mezi ně řadí například sloveso *mít*. Tuto kapitolu shrnuje tak, že u nominalizace českých kategoriálních sloves by se měla hlavně klást stylistická otázka.

U italských kategoriálních sloves bychom tento jev mohli ukázat na slovesu *prendere*. Pokud by se jednalo o plnovýznamové sloveso, je zde jev nominalizace zcela přijatelný: *Ho preso una cosa che ho trovato sul tavolo* – *La presa di una cosa dal tavolo che ho trovato*, v češtině tedy přibližně jako *převzal jsem věc, kterou jsem našel na stole* – *převzetí věci ze stolu*. V kategoriálním užití to je komplikovanější,

pokládá se zde otázka, jestli by ze spojení *prendere una decisione* šlo udělat *la presa di decisione* nebo ve větě *Ho preso una graffiata dal gatto* – ???*La mia presa di una graffiata dal gatto*. Tyto příklady ukazují, že v kategoriálním kontextu může být nominalizace italských sloves problematická, a to potvrzuje jejich specifický status.

3.3.4 Typy českých kategoriálních sloves

Česká kategoriální slovesa se dělí podle Radimského do čtyř základních skupin. Tyto skupiny si popíšeme a také na nich předvedeme příklady se slovem *požadavek*. První skupinou jsou kategoriální slovesa základní, např. *Vláda předložila sněmovně požadavek na navýšení rozpočtu*. Zde je predikát s kategoriálním slovesem *předložila požadavek* a subjektem je *vláda*. Predikát k sobě přitahuje všechny ostatní argumenty z věty. Ve druhém typu, konverzním: *Sněmovna obdržela od vlády požadavek na navýšení rozpočtu*. Zde se v pozici subjektu objevil předmět z věty základní, tedy *sněmovna*. Predikát s kategoriálním slovesem je *obdržet požadavek*, který na sebe opět váže zbývající argumenty. U konverzního typu máme ještě druhou možnost: *Navýšení rozpočtu bylo požadavkem vlády (ve sněmovně)*. Kde *navýšení rozpočtu* zastupuje pozici subjektu. Třetím typem českých kategoriálních sloves je nenominativní konstrukce: *Vládou byl sněmovně předložen požadavek na navýšení rozpočtu*. Pozice subjektu je zastoupena slovem *požadavek* a predikát je zde v trpném tvaru *byl předložen*. A čtvrtou skupinou je skupina faktitivní: *Tato situace vyvolala požadavek vlády (ve sněmovně) na navýšení rozpočtu*. Kde je subjekt zastoupen slovem *situace* a predikát s kategoriálním slovesem je *vyvolat požadavek* (Radimský, 2010, s. 112–113). Shrnutí je takové, že je pokaždé pozice subjektu obsazena jiným argumentem.

3.4 Italská kategoriální slovesa

V italské lingvistice je kategoriálním slovesům věnována mj. samostatná kapitola v *Grande grammatica italiana di consultazione* (Renzi, 1991, s. 91), kde čteme:

„[V] těchto výrazech je obecně lexikální význam soustředěn na jmennou část konstrukce s kategoriálním slovesem, zatímco sloveso, které je sémanticky prázdné, zde slouží jako podpora pro gramatické rysy, jako je čas, vid, způsob, osoba, atd. Takže výraz *avere fame* je ze sémantického pohledu druh složeného slovesa (ve kterém předmět přímý není samostatným prvkem a ve skutečnosti nemá žádný samostatný význam: lexikální část je soustředěna u jmenné části konstrukce *fame* a gramatická část je

soustředěna ve slovese *avere*.“¹

K této definici se vyjadřuje Štichauer ve svém článku *Su alcune costruzioni con verbo supporto in italiano* (Štichauer, 2000, s. 40) a poukazuje v něm na rozpor, který se v ní objevuje, neboť „(...) na jedné straně nám říká, že lexikální význam je soustředěn v jmenné části kategoriálního slovesa, ale ve druhé nám tvrdí, že předmět přímý (verbonominální predikát) nemá sémantickou roli. Nejedná se však o předmět přímý, ale jde spíše o verbonominální predikát, jak je zmíněno výše, který je vyjádřen kategoriálním slovesem *avere*.“

Mezi hlavní uváděná kategoriální slovesa v italštině jsou slovesa *avere, essere + prep., fare, dare, prendere* a další. (Prandi et al., 2019, s. 132) se zmiňují o tom, že nejpoužívanější slovesa *fare, dare* nejsou konkrétní slovesa, ale konkrétní užití sloves.

V souvislosti s tím, jak konstrukce s *verbo supporto* popisuje *Grande grammatica italiana di consultazione*, je dobré zmínit, že v italštině existují tři typy verbonominální konstrukce. Tyto konstrukce bychom totiž mohli rozdělit podle typu odvození predikativního substantiva.

První typ je složen z kategoriálního slovesa + neodvozeného substantiva, např. *fare uno sbaglio, fare viaggio* apod.

Druhý typ představuje kombinace kategoriálního slovesa se substantivem odvozeným od jiného substantiva (to jsou ona denominální substantiva), jako je např. *dare un'occhiata, dare una pedata*.

Třetí skupinou je konstrukce, v níž je kategoriální sloveso spojeno s deverbálním substantivem, které formálně vychází z minulého přičestí ženského rodu, jako tomu je např. v *dare una scaldata, dare una sfogliata, fare una chiacchierata, fare una pescata*.

Naše práce se zaměří pouze na třetí typ, který je významný právě v tom vztahu k výchozímu slovesu, a omezí se právě na již zmíněná tři kategoriální slovesa *fare, dare a prendere*.

---

¹„In queste espressioni generalmente il significato lessicale è concentrato nel complemento del verbo, mentre il verbo, semanticamente vuoto, serve come da supporto per i tratti grammaticali di tempo, aspetto, modo, persona, ecc. Così l'espressione *aver fame* dal punto di vista semantico è una specie di verbo composto (in essa il complemento oggetto non è un elemento indipendente e non ha infatti nessun ruolo semantico): la parte lessicale è concentrata sul nome *fame*, la parte grammaticale sul verbo *avere*.“

3.4.1 Sloveso *fare*

Sloveso *fare* patří v italském jazyce mezi základní slovesa s významem *dělat*, *provádět* nebo *konat*. Jeho využití je však podstatně širší. Zahrnuje mnoho významů a funkcí, díky čemuž se řadí mezi univerzální slovesa. Kromě základního významu se *fare* objevuje v řadě idiomatických výrazů, fázových sloves, kategoriálních sloves a faktitivních vazbách, kde jeho význam závisí na kontextu. Hamplová (2004, s. 228) ukazuje toto použití ve větách jako *Il professore ha fatto scrivere gli studenti*, *Mi ha fatto arrabbiare*, nebo *Si è fatta fare un nuovo vestito* zastává *fare* funkci slovesa, které já kauzativní. V češtině je lze někdy vyjadřovat typologicky stejnou konstrukcí jako např. *dát si ušít nové šaty* nebo jinými prostředky, např. pomocí prefixu *roz-*, který však funguje jen pro některá slovesa (např. *far ridere* - *rozesmát*). Jak ale na datech z paralelního korpusu InterCorp ukázali Čermák a Štichauer (P. Čermák et al., 2010; Štichauer; P. Čermák, 2016), je typologie českých překladových možností daleko bohatší.

V této práci nás ale bude zajímat užití slovesa *fare* v kategoriálním smyslu. Štichauer (2000, s. 44-45) k tomu píše, že kategoriální *fare* se v italštině obvykle pojí s monovalentními slovesy, jako jsou *passaggiare*, *mangiare*, *pesce*, *nuotare*, např. tedy *fare una passeggiata*, *fare una nuotata*, na rozdíl od slovesa *dare*, které spíše vybírá tranzitivní slovesa.

3.4.2 Sloveso *dare*

Primární význam slovesa *dare* je *dá(va)t*, *poskytnout* nebo *věnovat*. Stejně jako sloveso *fare* i jeho význam přesahuje tuto základní sémantickou rovinu a nachází uplatnění i v jiných kontextech. V opisné vazbě vyjadřuje kvantitu děje, především jednorázovou. Děje s krátkým trváním, okamžité děje, jejichž příklady uvádí Hamplová (2004, s. 235): *dare una sgridata*, *fare una telefonata*.

Krátkodobost a jednorázovost zdůrazňuje také Bratánková (2013) na konstrukci slovesa *dare* s deverbálním jménem *lavata* – *da una lavata alla machina*. Dále také sloveso *dare* funguje jako kategoriální sloveso s denominálním jménem, např. *dare una bastonata* = *colpire con un bastone*, kde sloveso *dare* nabývá významu úderu. Naopak v kategoriální konstrukci *Luca dà un'occhiata al cartello* (= *guardare*) sloveso nenese žádnou sémantiku úderu, či zranění oka, ale dalo by se přeložit jako sloveso *podívat se*.

Podobně jako *fare*, také sloveso *dare* je v kategoriální funkci omezeno na určité typy sloves. Štichauer (2000, s. 45) ukazuje, že *dare* se ve většině případů spojuje

s bivalentními slovesy, popř. s predikativními jmény odvozenými od bivalentních sloves, jako je tomu právě u slovesa *lavare* či *spingere – dare una spinta*.

3.4.3 Sloveso *prendere*

Primární význam slovesa *prendere* je *vzít, chytit, uchopit*. Jeho aplikace je však mnohem širší, což lze vidět v různých kontextech a konstrukcích, jak je *prendo un caffè, ho preso la macchina* nebo *ho preso la parola*, což je příklad, který se již blíží kategoriální funkci, o které zde mluvíme. Jako takové se pak nachází v celé řadě více či méně idiomatických konstrukcí, jako je např. *prendere il naso, prendere in giro, prendere per la gola* nebo *prendere il toro per le corna*.

I když toto sloveso není tak běžné v kategoriální konstrukci, tak si zde ukážeme příklady, kde se nachází v analogických konstrukcích, např. *Marco ha preso in moglie Maria*. V tomto případě je vidět, že sloveso je bivalentní a fráze by se dala přeložit velmi podobně jako *Marco si vzal za ženu Marii*. Dalším příkladem může být *Maria ha preso in prestito la macchina*, kde je opět sloveso v kategoriální konstrukci. Podobně je tomu u *prendere sonno* (= *addormentarsi*) nebo u *prendere in affitto* (= *affittare*) (Lo Duca, 2019, s. 360).

3.5 Valence

Jelikož byla již v diskusi o kategoriálních slovesech zmíněna valence jako podstatný faktor, zaměříme se nyní na definici tohoto pojmu.

Ve své disertační práci popisuje Zdeňka Uřešová definice valence následovně (Uřešová, 2012, s. 18): „V současné době jsou pohledy na valenci pestré. Existuje velké množství rozličných valenčních teorií. Pojetí valence se liší od autora k autorovi. Také terminologicky není problematika valence jednotná; kromě termínu valence se objevují termíny jako subkategorizace, intence, argumentová struktura, větné vzorce nebo dokonce rekce. Tyto termíny přitom neoznačují vždy totéž. Pojem valence definují a popisují autoři z nejrůznějších teoretických pozic a také z nejrůznějších pohledů.“

Například podle Karlíka (Karlík; Nekula, 2002, s. 517-518) „lze za valenci považovat počet a povahu míst (argument), které na sebe sloveso (popř. slovo jiného slovního druhu) váže jako pozice obligatorní nebo potenciální (fakultativní).“ Můžeme tedy říci, že podobně jako v chemii určuje valence, kolik prvků k sobě může daný prvek přitáhnout, tak to samé platí v lingvistice. Valence určuje, kolik argumentů (tj. povinných prvků, jako je pak podmět, předmět atd.) může mít sloveso u

sebe. Věta je gramaticky správně, pokud jsou saturovány všechny argumenty.

Valence sloves se rozděluje do několika druhů. První druh jsou slovesa avalenční, to znamená, že k sobě nepotřebují žádný další argument. Nejčastěji jsou to slovesa, která vyjadřují počasí, jako je např. *sněžit, pršet, foukat*. Dále existují slovesa jednovalenční, ty k sobě vyžadují jeden argument, jako ve větě *Kocour spí*. Zde se pokládá otázka, kdo co spí. Dále máme slovesa dvojvalenční. Takové sloveso už vyžaduje k sobě dva argumenty jako např. *Emma namalovala obrázek*. Zde nemůže sloveso působit samostatně, ale už se u něj pokládá otázka, kdo co namaloval, koho a co, tzn. že tu jsou minimálně dvě povinná doplnění. Poté následují slovesa trojvalenční, které potřebují mít u sebe tři argumenty, např. sloveso *dát* či *darovat* ve větě *Maminka dala svým malým dětem jahodové bonbóny*. Zde už se pokládá otázka, kdo komu co dal (tedy tři prvky). A posledním rozdělením jsou slovesa čtyřvalenční, zde slovesa vyžadují čtyři argumenty, jako je to ve větě *Rodiče vozí rošτί ze zahrady do nedalekého sběrného dvoru*. Zde jsou kromě podmětu a předmětu také dvě příslovečná určení místa.

V italštině (jako mimochodem v každém jazyce) je valence u sloves stejně tak přítomná. Máme avalenční slovesa (zero-valenti), např. *nevicare*, jednovalenční (monovalenti) *Lorenzo riposa*, dvojvalenční (bivalenti): *Lorenzo compra un regalo*, trojvalenční (trivalenti): *Lorenzo regala una maglietta al suo amico*, a slovesa čtyřvalenční (quadrivalenti), např. v případě slovesa *tradurre*, *Lorenzo traduce un libro dal italiano al ceco*. Slovesa nemusí mít přesně dané, do jaké valenční skupiny patří. Valence různých sloves může být rozmanitá, popř. některé argumenty mohou být implicitní, i když jsou přítomné. Vždy záleží na kontextu.

3.6 Predikát

S pojmem valence souvisí i predikát. Je jednou z hlavních složek při formování smysluplné a gramaticky správné věty. Predikát je gramatický prvek věty, který obsahuje informace („predikuje“) o činnosti, stavu nebo vlastnosti subjektu věty. Běžně je základem predikátu sloveso, které může být doplněno dalšími slovními druhy, jako jsou podstatná jména, přídavná jména, příslovce nebo další slovesa. Tato část věty vymezuje, co se děje nebo co charakterizuje subjekt věty. Nese informaci o tom, co subjekt dělá nebo jakým způsobem je charakterizován. Predikát může být složen z jednoho nebo více slov, a přitom sloveso je obvykle jeho jádrem. Bývá společně s podmětem základní skladební dvojicí. Karlík (2017e) uvádí, že existují dvě hlavní možnosti, jak chápat predikát.

Podle první možnosti se predikát vnímá jako jev, který ovlivňuje strukturu věty. Mohou to být např. stránky spojené se stavbou věty (syntaktické), nebo ty spojené se smyslem, který věta nese (sémantické). Podle této myšlenky se predikát chápe jako vztah mezi tím, kdo nebo co něco dělá (podmět) a tím, co se o tom říká (přísudek). Například ve větě *kočka spí* je predikátem *spí*, což vyjadřuje, co kočka dělá. V italštině by tato stejná věta byla *il gatto dorme*, kde predikát *dorme* obdobně vyjadřuje akci subjektu jako ve větě české.

Druhá možnost představuje názor, že predikát ovlivňuje, jak se vztahuje k času a způsobu, jakým něco probíhá. Z tohoto hlediska je predikát činností, která má časovou a modální dimenzi. Taková definice predikátu se soustředí na to, jak se věc stává aktuální nebo jaký je její stav v daný časový okamžik.

V každém případě predikát rozdělujeme do dvou hlavních typů, slovesný a jmenný se sponou. Na oba typy se nyní blíže podíváme, neboť zejména otázka jmenných predikátů je pro naše téma stěžejní.

3.6.1 Slovesný predikát

Slovesný predikát definuje Karlík (2017e) jako „predikát tvořený slovesem s morfologií ukazující rysy (osoba, číslo, čas a modus), tj. ve tvaru určitém (verbum finitum): (*Já*) *nekouřím*, (*Ty*) *nekuř*; (*Ono*) *prší*. Za druhé tvořený pomocným slovesem *jsem* + verbálním l-ovým participiem: (*já*) *jsem nekouřil*, (*já*) *bych (byl) nekouřil*; (*ono*) *pršelo*. Za třetí tvořený pomocným slovesem *budu* + infinitivem nedokonavého slovesa: (*já*) *nebudu kouřit*; (*ono*) *nebude pršet*.“

3.6.2 Verbonominální predikát

Verbonominální predikát, známý také jako jmenný přísudek se sponou, se skládá ze dvou základních prvků: spony (nebo sponového slovesa) a nominální části, která může být vyjádřena podstatným jménem nebo přídavným jménem. Obě složky predikátu jsou ve shodě s osobou a číslem podmětu, přičemž nominální část se navíc shoduje v čísle a rodu s podmětem.

V italštině je verbonominální predikát definován úplně stejně. Spona, v italštině označovaná jako *copula*, není plnovýznamové sloveso, ale slouží k vyjádření gramatických vlastností nominální části predikátu. Vyjadřuje příslušnost subjektu k určité třídě nebo stavu, např. *Chiara è/pare una persona molto simpatica*. V češtině se jako spona používá sloveso „být“, zatímco v italštině je to „essere“ spolu s dalšími sponovými slovesy jako *parere*, *sembrare*, *diventare* atd.

Vedle tradičních spon může být verbonominální predikát složen naopak z kategoriálního slovesa v kombinaci s nominální částí, jak je tomu v příkladu *Chiara ha fatto una passeggiata con il suo cane*. Někteří lingvisté proto přišli s obecnějším pojmem „analytický predikát“, jak uvidíme v následující sekci.

3.6.3 Analytický predikát s kategoriálním slovesem

Karlík (2017d) charakterizuje analytický predikát jako „termín z klasických a funkčních syntaxí, obtížně definovatelný. Intuitivně jde o to, že kategorie asociovaná s predikátem, a tedy typicky vyjadřovaná jedním slovem, se vyjadřuje dvěma slovy, tj. analyticky.“

Analytický predikát s kategoriálním slovesem vytváří syntaktickou strukturu, která zdůrazňuje rozdělení mezi lexikálně-sémantickou složku, reprezentovanou dějovým substantivem, a gramaticko-sémantickou složku, vyjádřenou skrze kategoriální sloveso. Radimský (2017) uvádí příklady jako *provést analýzu, mít strach, chovat naději, vynést rozsudek*. Tyto příklady nejenže dobře ukazují tento rozdíl, ale i to, jak kategoriální sloveso přispívá k vyjádření času, způsobu a dalších gramatických kategorií, zatímco dějové jméno nese hlavní sémantickou zátěž týkající se konkrétního děje nebo stavu.

V této konstrukci nacházíme tzv. predikativní jména (ať už verbální substantiva, dějová substantiva, která jsou odvozená od sloves, nebo dějová jména neodvozená) a teprve ty hrají klíčovou roli v přiřazování sémantických rolí účastníkům predikace. To umožňuje vytvářet srozumitelné a detailní vyjádření dějů nebo stavů. Kategoriální slovesa zde slouží k posílení dějového aspektu těchto jmen, propůjčující jim dynamiku a akčnost. Vzhledem k tomu, že v těchto konstrukcích jsou podstatná jména tím prvkem, který nese významovou tíhu celé predikace, bude dobré stručně substantiva definovat.

4 Podstatné jméno

Podstatné jméno (substantivum) označuje stabilní entity, jako jsou názvy osob (vlastní jména), zvířat, věcí, abstraktních pojmů, míst, vlastností, dějů či stavů. Grepl et al. (2012, s. 229) k substantivům říká: „Část jejich významů doznala takového zobecnění, že se jejich vyjadřování stalo pravidelným a závazným, že se zgramatikalizovalo. Jde o význam přirozeného rodu a životnosti, který je mj. vyjadřován gramatickou kategorií rodu a životnosti. Dále jde o rysy sémanticko-syntaktické, které jsou vyjadřovány gramatickou kategorií pádu a gramatickou kategorií čísla.“ Na rozdíl od slovesa nemají podstatná jména schopnost zařadit vyjadřované události do časoprostoru.

Pro tuto práci jsou podstatné druhy substantiv deverbálních, jmen odvozených od sloves jako např. *spánek*, substantivum odvozené od slovesa *spát* nebo jako v případě italských substantiv jako *passeggiata* od slovesa *passeggiare*.

4.1 Predikativní jméno

Predikativní jména tvoří druhou část verbonominálního typu predikátu s kategoriálním slovesem. Radimský (2010, s. 82) je definuje takto:

„Z hlediska čistě formálního jsou predikativní jména vybavena standardními jmennými kategoriemi, tj. mají rod, číslo a pád, přičemž u verbálních substantiv lze hovořit rovněž o kategorii vidu, třebaže pouze na úrovni tendence.“

Jmenná složka této konstrukce obsahuje sémantické informace, například činnost nebo stav. Dále je nositelem gramatických kategorií, jako jsou rod a číslo. Tyto dvě kategorie jsou shodné u obou jazyků, čeština navíc disponuje kategorií pádu, konkrétně je jméno vyjádřeno akuzativem (např. *dělám vyúčtování, dal jsem facku*). Jak je patrné z uvedených příkladů, ze syntaktického hlediska jméno funguje jako přímý předmět (Radimský, 2010, s. 65, 67).

4.2 Derivovaná podstatná jména

Některá predikativní jména mohou samozřejmě být také výsledkem derivace a obsahovat např. nějaký sufix. Sufix je přípona, která se společně s prefixem řadí mezi slovtvorné afixy. Afixy jsou základními stavebními kameny pro tvoření slov v mnoha jazycích. Derivace je slovtvorný proces tvorby nových slov přidáním již zmíněných

afixů. Derivovaným podstatným jménem se rozumí jména, která vznikla například ze sloves, adjektiv nebo substantiv. Derivovaná podstatná vznikají deverbilizací (např. *ammettere* - *ammissione* - *ammissibile*) nebo denominalizací (např. *scuola* - *scolare* - *scolaresco* - *scolarità*). Pro praktickou část naší práce budou klíčová jména, která vznikla pomocí deverbilizace, tj. ze sloves (Štichauer, 2007, s. 27–29).

4.3 Derivovaná podstatná jména se sufixem *-ata*

Tento italský sufix se používá k derivaci nejen jmen odvozených od sloves (např. *telefonata*, ale též odvozených od jiných substantiv (např. *giorno* → *giornata*).

Význam těchto derivovaných substantiv je velmi pestrý. V závislosti na kontextu vyjadřuje různé nuance, jako je například výsledek akce *fermata* (zastávka), časové určení *giornata* (den), kolektivní význam *cucciolata* (vrh štěňátek) nebo množství obsažené v nějakém objektu jako *carettata* (plný vozík). Dále také činnost spojenou se zbraní a úderem jako např. *bastonata* (úder holí) (srov. pro hlubší popis Štichauer, 2007, s. 41, 103-109).

V praktické části této práce, k níž se od následující kapitoly již dostáváme, bude kladen důraz na predikativní jména, která končí na tento sufix a jsou odvozena od sloves. Z našeho zkoumání tedy budou vyloučena denominální jména, z nichž některá sice vstupují do konstrukcí s kategoriálním slovesem (např. *dare un'occhiata* či *fare una cretinata*, ale nevytvářejí aspektuální či tzv. semelfaktivní (dějově jednorázovou) variantu k výchozímu slovesu, jak je vidět ve dvojicích *telefonare* - *telefonata*, *passaggiare* - *passaggiata* apod.

5 Paralelní korpus InterCorp

Projekt InterCorp, který je součástí Českého národního korpusu a je podporován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, představuje iniciativu zaměřenou na vytvoření rozsáhlého paralelního synchronního korpusu. Tento projekt je realizován na Ústavu Českého národního korpusu FF UK. Klade si za cíl shromáždit co nejširší množinu světových jazyků, včetně méně rozšířených a menšinových jazyků, jako jsou dánština, bulharština, hornolužická srbština, romština a makedonština, vedle běžnějších jazyků, jako jsou angličtina, francouzština, čínština, ruština a arabština. Korpus, jehož první verze, InterCorp verze 0, byla uvedena v roce 2008, se od té doby neustále rozvíjí a rozšiřuje. Zvyšuje se jak objem textů, tak rozsah pokrytých jazyků. K roku 2023 bylo vydáno celkem 16 verzí tohoto korpusu, přičemž nejnovější, InterCorp verze 16, obsahuje převážně beletristické texty. Využívá češtinu jako tzv. pivotní jazyk, což znamená, že každý cizojazyčný text v korpusu je doprovázen svou českou verzí.

5.1 Vyhledávání v korpusu InterCorp

Pro zkoumání lingvistických dat je využíváno uživatelské rozhraní Kontext. Rozhraní poskytuje přístup k paralelním i všem ostatním korpusům. Tyto korpusy umožňují vyhledávání ve vybraných jazycích, přičemž je zde možnost formulovat i pokročilé dotazy. My zde budeme pracovat s dotazem, jehož cílem je získat všechny výskyty konstrukcí s kategoriálními slovesy a jejich deverbálními jmény se sufixem *-ata*. Tak např. Dotaz na konstrukci se slovesem *fare* a následující predikativní jméno na *-ata*, je formulován výrazem `[lemma="fare"] [] [lemma="*.ata"]`, který nám takto najde všechny tyto případy včetně těch, kde se mezi kategoriálním slovesem a predikativním substantivem objevuje ještě nějaký prvek, typicky je to samozřejmě člen (např. *fare una passeggiata*).

Důležitou funkcí paralelních korpusů je, že po zadání dotazu jsou zobrazeny výsledky pro oba zadané jazyky. To umožňuje uživatelům srovnávat překlady mezi jazyky. Systém poskytuje údaje o celkovém počtu výskytů a (absolutní i relativní) frekvenci výskytu v korpusu.

Také zobrazuje kontextové věty. Kontextové věty jsou věty, ve kterých jsou zahrnuta data z uživatelského dotazu. Takže po zadání dotazu se ukážou věty, které obsahují kategoriální sloveso *dare* s predikativním jménem končící na *-ata*. Lze zde vidět v jakých formách a jak je použito ve větách. Po rozkliknutí takového segmentu lze tak vidět předcházející a následující kontext, který pomáhá uživateli se zoriento-

vat, na co přesně daný úsek navazuje. Dále korpus ukáže i přesné překlady, úseku, který je hledán, tak i širšího kontextu, které může být až 5 slov a nachází se před i po výskytu. Toto lze nastavit v oddílu zobrazení, kde si uživatel vybere, počet zobrazených slov. Klíčové konstrukce, jsou tučně zvýrazněny růžovou barvou, složí to pro lepší orientaci. Úsek mezi korpusy, v tomto případě mezi italským a českým, není nijak zvlášť ohraničen. Vždy, před každou ukázkou je napsáno příjmení autora a kniha, ze které úryvek pochází. Pokud má uživatel zájem, může si tuto informaci rozkliknout a dostane více informací o vydání knihy v obou jazycích.

V následující praktické části této bakalářské práce se zaměříme na analýzu kategoriálních sloves v italsko-českém jazykovém paralelním korpusu InterCorp verze 16. Cílem bude tuto analýzu zúžit pouze na třetí typ kategoriálních sloves, což jsou slovesa s deverbálními predikativními jmény končícími na sufix *-ata*. Rámec bude omezen na tři již definovaná slovesa *fare*, *dare* a *prendere*. Nejdříve bude představen všeobecný souhrn a poté analýza každého kategoriálního slovesa zvlášť. Na konci každé analýzy bude menší závěr k celému výzkumu daného slovesa a jeho spojení s predikativními jmény, jeho překladu v českém textu. Analýza v korpusu byla prováděna na jaře roku 2024.

5.2 Obecné výsledky vyhledávání sloves *fare*, *dare*, *prendere*

Jako první se tato kapitola zaměří na slovesa *fare*, *dare*, *prendere* dohromady, jejich všeobecné statistiky, a poukáže na základní porovnání těchto sloves. Dotaz v korpusu byl omezen pouze na originální texty, tj. na původní italsky psané texty a jejich překlady do češtiny. Omezením vyhledávání na originální texty vyhodnocoval korpus pouze okolo dvou milionů slov (konkrétních *tokenů*) namísto celkových třiceti sedmi milionů tokenů.

Po zadání CQL dotazu `[lemma="sloveso"] [] [lemma=".*ata"]` (sloveso odkazuje na jedno námi zvolené sloveso), ukázal korpus následující data k porovnání, viz Tabulka 1.

	DARE	FARE	PRENDERE
Výskyt	51	36	11
i.p.m.	21,75	15,35	2,62
Lemma	25	24	8
Slovní tvary	36	35	10
Dokumenty	16	13	5

Tabulka 1: Celkové výsledky vyhledávání konstrukcí s kategoriálními slovesy

V tabulce jsou zahrnuta souhrnná data pro všechna analyzovaná slovesa. V prvním řádku se nachází údaje o výskytu sloves, nazývaný také absolutní frekvence, což znamená, jaký počet daných příkladů našel korpus po zadání dotazu. V tomto případě má nejvyšší počet výskytů sloveso *dare* s počtem 51, dále následuje *fare* se 36 výskytů a *prendere*, které má pouze 11 výskytů. Druhý řádek, se zkratkou i.p.m., v tabulce ukazuje relativní frekvenci. Ta je vztažena k celému korpusu Intercorp 16. *Dare* se tedy vykytuje 21,75krát na milion slov. *Fare* se vyskytuje 15,35krát a *prendere* pouze 2,62krát. Třetí řádek obsadila informace lemma. Lemma je standardizovaná podoba slova v jazyce, která je při automatickém zpracování textu přiřazována každé variantě v korpusu během procesu lematizace. Zde je vidět, že počet lemmat už se mezi *fare*, lemma 25, a *dare*, lemma 24, tolik neliší. Zatímco *prendere*, lemma 8, se od nich vzdaluje s velkým rozdílem. Následují slovní tvary. Tento pojem označuje specifitější formy lemmatu, např u slovesa *fare* vyhledá i slovní tvary typu *faccio*, *fai*, *faceva*, jinými slovy, tento řádek ukazuje počet výskytů daného slovesa ve všech jeho možných tvarech, podle gramatických kategorií. Zde je opět vidět, že mezi slovesy *dare* a *fare* není takový rozdíl jako u slovesa *prendere*. Tento typ neřeší velikost písmen. Poslední řádek s názvem dokumenty vyhodnotí, v kolika textech se zadaný dotaz nachází. Po jeho rozkliknutí v korpusu lze vidět i názvy děl, absolutní a relativní frekvenci výskytu. U této analýzy bylo zjištěno, že výskyt hledaných konstrukcí nedosahuje ani 20 dokumentů. Nejvyšší počet má opět sloveso *dare*, které se nachází v šestnácti dokumentech. Dál následuje sloveso *fare* s počtem třinácti dokumentů a sloveso *prendere* pouze s pěti dokumenty.

5.3 Analýza konstrukcí se slovesem *dare*

Jak je patrné z Tabulky 1, konstrukce s kategoriálním slovesem *dare* jsou nejpočetnější, a proto jimi začneme. V Tabulce 2 je jejich frekvence vztažena vždy ke

konkrétním dílům obsaženým v našem subkorpusu.

Název knihy	Frekvence	i.p.m.
E. Morante – <i>Příběh v historii</i>	15	52,52
A. Baricco – <i>City</i>	11	103,63
I. Calvino – <i>Naši předkové</i>	4	25,53
U. Eco – <i>Foucaultovo kyvadlo</i>	4	16,3
U. Eco – <i>Jméno růže</i>	3	14,34
P. Giordano – <i>Osamělost prvočísel</i>	2	24,43
C. Collodi – <i>Pinocchiova dobrodružství</i>	2	40,36
L. Sciascia – <i>Den sovy</i>	2	55,74
S. Vassalli – <i>Labuť</i>	1	15,41

Tabulka 2: Frekvence konstrukcí se slovesem *dare* v jednotlivých textech

Lemmat je v původní souhrnné tabulce 25. Po překontrolování a sjednocení korpusových dat je lemmat 24, viz Tabulka 3. V této tabulce jsou zahrnuty všechny tři typy dotazovaných sloves, které korpus obsahuje. Nejvyšší frekvenci má kategoriální sloveso *dare* se substantivem *occhiata*. Toto predikativní jméno ale není odvozeno od slovesa. V tomto případě nebude použito v analýze, i když svou četností dominuje. Dále následuje velký frekvenční rozdíl a s dvěma výskyty je zde sloveso *dare* ve spojení s deverbálním jménem *lavata*. Další informací, která by mohla být v tabulce zavádějící, jsou příklady *dare il scalata*, *dare il spallata* či *dare del occhiata*. Zde je vidět, že byl k predikativnímu jménu v ženském rodě přiřazen člen, který patří slovům mužského rodu. Toto není chyba korpusu, ale je to dáno jeho defaultním nastavením, neboť v případě lemmatu se všechny členy (pro všechny rody) nastaví do obecného tvaru, který je v tomto případě *il* a *del*. Relativní frekvence byla u všech tabulek s lemmaty (kromě výskytu slovesa v literatuře) odstraněna, protože obsahovala převážně číslo nula. Což je pro tuto analýzu velmi nízká a nezajímavá hodnota.

Lemma	Frekvence
dare un'occhiata	27
dare una lavata	2
dare una passata	1
dare una strigliata	1
dare del tirata	1
dare una camminata	1
dare una tirata	1
dare il scalata	1
dare del scrollata	1
dare una pedata	1
dare una bastonata	1
dare una scappata	1
dare in risata	1
dare una gavettata	1
dare trenta bastonata	1
dare il spallata	1
dare una guardata	1
dare una testata	1
dare una manata	1
dare del occhiata	1
dare il martellata	1
dare sull' entrata	1
dare una leccata	1
dare una occhiata	1

Tabulka 3: Kompletní hrubé výsledky vyhledávání konkrétních sekvencí *dare* + substantivum na *-ata*

Jak je zřejmé, Tabulka 3 obsahuje i výsledky, které jsou problematické a které je potřeba eliminovat, neboť vůbec neodpovídají tomu, co chceme analyzovat. Tak např. nejčetnější *dare un'occhiata* neobsahuje deverbální substantivum, ale denominální. Po pročištění tohoto seznamu dospějeme k daleko redukovanějšímu seznamu konstrukcí, který je uveden v Tabulce 4, v níž je obsaženo 8 záznamů tohoto typu s celkovou frekvencí 9. Největší výskyt má sloveso se jménem *lavata*. Všechny ostatní se vyskytují v textech pouze jedenkrát.

Lemma	Frekvence
dare una lavata	2
dare una passata	1
dare una strigliata	1
dare una camminata	1
dare una bastonata	1
dare una scappata	1
dare una guardata	1
dare una leccata	1

Tabulka 4: Redukovaný seznam konstrukcí se slovesem *dare* a deverbálním substantivem se sufixem *-ata*

5.3.1 *Dare una lavata*

V této části se na každý nalezený případ podíváme. Budeme si všimnout českých překladů, i když je samozřejmě extrémně nízký počet výskytů, problematický pro jakékoli zobecnění. Naše analýza se tak omezí jen na konkrétní komentář k jednotlivým případům

- (1) *Veniva a pigliare qualche oggetto che poteva servire lassù, per esempio una coperta, o qualche vettovaglia, e ne approfittava per chiudersi nel cesso e **darsi una lavata**, giacché lassù, diceva, mancava l'acqua per lavarsi, però, in compenso, c'era una grande quantità di vino buono dei Castelli.* = Odnesl si pokaždé něco, co by se mu v kopcích mohlo hodit, pokrývku nebo něco k snědku, a využil návštěvy k tomu, že se zavřel na záchod a umyl se tam, protože v kopcích byla sice spousta dobrého castellského vína, ale málo vody. (Morante, *Příběh v historii*)
- (2) *Non di rado, alla mattina presto, la si incontrava per le scale, intenta a **dare una lavata** frettolosa ai gradini con uno straccio bagnato; oppure la si vedeva seduta nella guardiola, in sostituzione momentanea della nonna.* = Lidé ji často viděli, jak nahonem vytírá schody mokrým hadrem, nebo sedí v domovnícké kukani místo babičky, která si někam odskočila. (Morante, *Příběh v historii*)

V těchto analyzovaných příkladech se *dare una lavata* překládá do češtiny samostatným slovesem. Stejný tvar je přeložen na základě kontextu jinak. V prvním

překladu z knihy *Průběh v historii* je konstrukce přeložena slovesem *umýt se*. Kdežto ve druhém případě je to přeložené slovesem *vytřít*. Slovesné časy se také liší v obou překladech. Do českého překladu byl v prvním případě zvolen minulý čas a ve druhém přítomný čas. V italském textu je v prvním případě použita implicitní forma slovesa a ve druhém případě se jedná o implicitní sloveso v infinitivním tvaru, které je vyjádřené příčestím intenta a. Překlad implicitních časů do češtiny navazuje na kontexty celých vět. Podstatným a zajímavým prvkem je, že jsou v češtině použity předpony *vy-* a *u-*, které ze slovesných tvarů dělají tvary dokonavé, a to velmi dobře odpovídá i italské konstrukci, která na rozdíl od prostého slovesa *lavare* vyjadřuje lépe dokonavost či jednorázovost, jak ji definuje např. Hamplová (1994, s. 106) (pod pojmem „semelfaktivnost“).

5.3.2 *Dare una passata*

- (3) *Prima di venire dal capitano don Mariano aveva reclamato il barbiere: e un carabiniere gli aveva dato una passata di rasoio che era stata un vero refrigerio...* = Nežli šel ke kapitánovi, požádal don Mariano o holiče. Jeden z četníků jej oholil břitvou, což mu přineslo skutečné osvěžení. (Sciascia, *Den sovy*).

Dare una passata je v tomto překladu z knihy *Den sovy* přeloženo jako plnovýznamové sloveso *oholit*. Slovesný čas minulý je zde zachován v obou větách. Opět je v českém překladu použito sloveso s předponou *o-*, které poukazuje na dokonavost slovesa.

5.3.3 *Dare una strigliata*

- (4) *Anche il caffè – pensò il maresciallo – che non si possa più dare una strigliata giusta, e va bene: ma il caffè poi..., ma disse soltanto – signorsí.* = Kávu, pomyslně si strážmistr, vzal čert, že už člověk ani nesmí při výslechu pořádně přitisknout ke zdi, ale ještě ke všemu kávu..., ale řekl jen Prosím (Sciascia, *Den sovy*).

Překlad *dare una strigliata* je opět přeložen do češtiny jako plnovýznamové sloveso *přitisknout*. Sloveso je v obou případech v infinitivním tvaru v kombinaci s modálním slovesem (v italské originálu – *potere*, v českém překladu – *nesmět*). České sloveso je opět sloveso značící dokonavost a obsahující předponu, tentokrát *při-*. V tomto překladu ukazuje na dokonavost nejenom předpona, ale také koncovka

-out, která poukazuje na jednorázovost. Pokud bychom hledali nedokonavý protějšek, mohlo by to být například sloveso *přítiskávat*. Kde itertivní koncovka *-ávat* poukazuje na opakující se děj (srov. *přítáhnout – přitahovat*). Jednorázovost je zde naznačena i kontextem, kde si postava povzdechne nad tím, že nesmí vyslýchaného přidržet u zdi. Nemyslí tím dlouhodobě ho přitiskávat ke zdi, ale pouze jednorázové zastrašení, aby z vyslýchaného dostal potřebné informace.

5.3.4 *Dare una camminata*

- (5) *La Canili non era bella: col suo corpicino disarmonico, e già sfiancato dalla doppia gravidanza al punto che il movimento delle sue gambe ne risultava sbilanciato, dandole una camminata storta e buffa, come quella di certi cuccioli bastardi.* = Caruli nebyla nijak hezká: její tělíčko postrádalo soulad a bylo už teď zdvojeným těhotenstvím tak vysílené, že se jí nohy viklaly, chodila nehezky, legračně se batolila jako bastardské štěně. (Morante, *Příběh v historii*)

Dare una camminata je v tomto případě špatným příkladem. Sice na začátku vypadalo jako kategoriální sloveso, ale po analýze textů se ukázalo, že *dare una camminata* není kategoriální sloveso. V tomto textu se jedná o slovní spojení, které popisuje, jaký byl její způsob chůze. *Dare*, které je v italském textu v implicitní formě s gerundiem, je v překladu použito jako plnovýznamové sloveso. Ve spojení se zájmenem *le* znamená spíše *uděluje jí* nebo *ukazuje její chůzi jako...*

5.3.5 *Dare una bastonata*

- (6) *Cosimo spezzò un ramo e brandendolo con due mani diede una bastonata fischiante nel vuoto.* = Cosimo větev ulomil, a mávaje jí oběma rukama, bil do prázdna, až to svištělo. (Calvino, *Naši předkové*)

Přestože se nám může zdát, že je to konstrukce kategoriálního slovesa s deverbálním jménem, protože by predikativní jméno mohlo vycházet ze slovesa *bastonare*, není to tak. Další fakt, který by tuto domněnku potvrdil, je, že dokonavost (jednorázovost) této konstrukce v originále je umocněna *passatem remotem*. Kdežto čeština přeložila tuto konstrukci jako nedokonavé sloveso. V tomto případě se jedná o italské kategoriální sloveso s denominálním jménem vycházející, ze substantiva *bastone*. *Dare* zde sémanticky zastupuje sloveso *colpire*. Zde se nejedná o konstrukci, kterou rozebíráme v této praktické části, ale opět poukazuje na to, že korpus neumí roz-

lišovat mezi typy konstrukcí kategoriálních sloves, takže nám zobrazí všechny typy bez rozlišení.

5.3.6 *Dare una scappata*

- (7) *E perché il corpo gli seguitava a brontolare più che mai, e non sapeva come fare a chetarlo, pensò di uscir di casa e di dare una scappata al paesello vicino, nella speranza di trovare qualche persona caritatevole che gli avesse fatto l'elemosina di un po' di pane.* = A protože mu v břiše ukrutně kručelo a nevěděl, jak to kručení utišit, řekl si, že půjde ven a vydá se do sousední vesnice. Doufal, že tam narazí na nějakého hodného člověka, který by mu dal kousek chleba. (Collodi, *Pinocchiova dobrodružství*)

Další zvrtné sloveso *vydat se* je použito u konstrukce *dare una scappata* v překladu Collodiova *Pinocchia*. V italském originálu se kategoriální sloveso nachází v implicitním tvaru *pensò di dare una scappata*, na rozdíl od překladu, kde byl použit přítomný čas, který ale vyjadřuje budoucnost.

Tento příklad je velmi zajímavý, protože originál byl vydán mezi lety 1881-1883. Carlo Collodi ve své knize klade velký důraz na toskánský dialekt, nejvíce na florentštinu. V dnešní italském jazyce byla tato konstrukce nahrazena slovesem *fare*, tedy *fare una scappata*. Po analýze dalších italských korpusů, jako je CORIS/CODIS (korpus psané italštiny), CODIT (korpus mluvené italštiny vyskytující se v televizní vysílání) a DIACORIS (diachronní italských textů) lze k alternaci *fare/dare una scappata* říci toto. Spojení se slovesem *fare* je obecně více používáno, jak synchronně, tak diachronně. Zatímco spojení se slovesem *dare* se vyskytuje pouze diachronně, z toho vyplývá, že *dare* postupem času vymizelo a bylo nahrazeno slovesem *fare* v těchto kategoriálních konstrukcích.

Jako v předchozích případech, i zde kategoriální konstrukce *dare una scappata* vyjadřuje v českém překladu dokonavost (jednorázovost), kdežto prosté sloveso *scappare* by bylo přeloženo nedokonavě (utíkat, běžet). Pokud by bylo místo kategoriální konstrukce *dare una scappata* použito plnovýznamové sloveso *scappare* v minulém prostém čase, např. *scappò*, tak by mohlo být taktéž přeloženo dokonavě (*utekl*). Sémantika slovesa *vydat se* sama o sobě indikuje záměr jednorázové akce – *vydat se do sousední vesnice* poukazuje na cestu s nějakým cílem. V tomto slovese není myšlenka opakovanosti.

5.3.7 *Dare una guardata*

- (8) *E nel correre indietro verso la sedia, dove aveva buttato la sua camicia, tuttavia non mancò di sostare un poco davanti all'armadio a specchi, per darsi una guardata compiaciuta.* = Jak běžel zpátky k židli, na které nechal košili, nezapomněl se zastavit před zrcadlem na skříni, aby se na sebe se zalíbením podíval. (Morante, *Příběh v historii*)

Pro *dare una guardata* byl zvolen český překlad s plnovýznamovým zvratným slovesem *podívat se*, které vyjadřuje rychlou jednorázovou akci s nádechem spěchu. Tento sémantický náboj by nebyl vyjádřen prostým slovesem *guardare* (dívat se). V italštině je použitý implicitní tvar s infinitivem, kdežto v češtině je v tomto kontextu použit slovesný čas minulý. České sloveso obsahuje předponu *po-*, což vyjadřuje semelfaktivnost.

5.3.8 *Dare una leccata*

- (9) *La sola cosa da lei compresa insomma fu che Scimó attualmente, per qualche oscuro motivo, s'andava riscaldando contro Usepe; e allora, nell'urgenza di rabbonirlo, piena d'innocenza gli si buttò al collo, **dandogli una leccata** amorosa su tutta la faccia, con in più qualche morsetto indolore all'una e all'altra orecchia.* = Z toho všeho jí došlo jen to, že Scimó se teď bůhvíproč začíná na Useppa hněvat, a aby ho honem udobřila, nevinná, jak lilie mu položila pracky kolem krku, láskyplně mu olízla celou tvář a přidala bezbolestná kousnutí na jedno i na druhé ucho. (Morante, *Příběh v historii*)

V překladu *Příběhu v historii* bylo *dare una leccata* přeloženo jako dokonavé sloveso *olíznout*. V italském textu je použita implicitní forma gerundia tohoto kategoriálního slovesa, oproti tomu to čeština překládá do minulého času, aby to zapadalo do významu věty. Pro český překlad byl zvolen minulý čas, aby to odpovídalo kontextu a složení české věty. Sloveso je dokonavé a je vytvořeno s předponou *o-*, která podtrhuje jednorázovost této akce. Je podstatné říci, že nejenom předpona *o-* zde ukazuje jednorázovost, neboť tento prefix může být i u nedokonavých sloves, jako je forma *olízávat*. Zde je tato dokonavost akce podtržena i sufixem. U tvaru *olíznout* je důležitá i koncovka, z níž je patrné, že jde o dokonavý tvar. V případě nedokonavé formy je zde koncovka *-ávat*, který značí opakovanost. To lze vidět i na dalších dvojicích jako *okouknout – okoukávat*, *osahat – osahávat* nebo *ochutnat – ochutnávat*.

5.3.9 Shrnutí analýzy konstrukcí se slovesem *dare*

V rámci analýzy byla konstrukce s kategoriálním slovesem *dare* ve většině zmínovaných příkladů přeložena do češtiny jako plnovýznamové sloveso. Nebyl zaznamenán ani jeden příklad, že by byla v češtině volena nějaká podobná analytická konstrukce s kategoriálním slovesem. Překlad tohoto slovesa závisel na významu celkové věty. Rozbor slovesných časů odhalil, že použité časy se ve značné většině příkladů lišily. Pouze ve třech příkladech byl čas v překladu zachován. Zajímavostí bylo velké množství implicitních tvarů v italštině, v těchto případech si čeština musela vypomoci převážně minulým časem, protože implicitní formou nedisponuje. V překladu byla tato věc zohledněna a překlad těchto sloves byl adekvátně upraven, aby odpovídal kontextu celé věty, a aby byl zachován její celý význam. Z těchto příkladů ve většině vyplývá, že věty s kategoriálním slovesem byly přeloženy do češtiny dokonavým videm. Tato kategoriální konstrukce se nejvíce nachází v knize od Elsy Morante *Příběh v historii*. V sedmi překladových protějšcích lze také najít slovesa s předponami *po-*, *o-*, *vy-*, - a další. To by mohlo naznačovat, že konstrukce s kategoriálním slovesem v italštině nese určitý aspekt dokonavosti, jakousi jednorázovost. To znamená, že vyjadřují děj, který je ukončený nebo se odehrál pouze jednou.

5.4 Analýza konstrukcí se slovesem *fare*

Kategoriální sloveso *fare* se vyskytuje ve vzorku analyzovaných kategoriálních sloves na druhém místě, viz Tabulka 5. Co se týče absolutní frekvence, je zde vidět mezi slovesy *dare* a *fare* velký rozdíl, nicméně po rozdělení na slovní tvary a lemmata se tato slovesa liší pouze o rozdíl jednoho. V Tabulce 5 je vidět, v jaké konkrétní literatuře se *fare* nachází.

Název knihy	Frekvence	i.p.m.
A. Tabucchi – <i>Jak tvrdí Pereira</i>	7	137,18
C. Collodi – <i>Pinocchiova dobrodružství</i>	6	121,08
A. Tabucchi – <i>Pohled z druhé strany</i>	4	72,65
E. Morante – <i>Příběh v historii</i>	3	10,51
U. Eco – <i>Foucaultovo kyvadlo</i>	3	12,23
E. Ferrante – <i>Prořhaný život dospělých</i>	2	18,13
U. Eco – <i>Jméno růže</i>	2	9,56
P. Giordano – <i>Osamělost prvočísel</i>	2	24,43
G. Bonaviri – <i>Krejčí na hlavní ulici</i>	2	46,77
G. Bonaviri – <i>Nezměrný čas</i>	2	49,42
L. Sciascia – <i>Den sovy</i>	1	27,87
I. Calvino – <i>Naši předkové</i>	1	6,38
A. Baricco – <i>City</i>	1	9,42

Tabulka 5: Frekvence konstrukcí se slovesem *fare* v jednotlivých textech

V následující Tabulce 6 je opět vidět velmi hrubý výsledek vyhledávání, z něhož je nutné eliminovat ty výskyty, které s naší konstrukcí nesouvisí, jako je např. *fare una scenata, fare il tata* apod. Mimoto jako výše neuvádíme již relativní frekvenci (neboť by byla víceméně stejná a nulová).

Lemma	Frekvence
fare una passeggiata	6
fare una scenata	3
fare una frittata	3
fare una risata	2
fare una spallucciata	2
fare una telefonata	2
fare del nuotata	1
fare una chiacchierata	1
fare una giornata	1
fare del telefonata	1
fare. tornata	1
fare nessuna passeggiata	1
fare una guardata	1
fare il tata	1
fare numeroso passeggiata	1
fare questo passeggiata	1
fare qualche bravata	1
fare quattro risata	1
fare il scivolata	1
fare l' acrobata	1
fare una smanacciata	1
fare una sudata	1
fare il carognata	1
fare una entrata	1

Tabulka 6: Kompletní hrubé výsledky vyhledávání konkrétních sekvencí *fare* + substantivum na *-ata*

Podobně jako výše v případě Tabulky 4 po pročištění tohoto seznamu dospějeme k daleko redukovanějšímu seznamu konstrukcí, který je uveden v Tabulce 7, v níž je obsaženo 7 záznamů tohoto typu s celkovou frekvencí 13. Největší výskyt má konstrukce *fare una passeggiata*. Všechny ostatní se vyskytují v textech pouze dvakrát či jedenkrát.

Lemma	Frekvence
fare una passeggiata	6
fare una telefonata	2
fare una chiacchierata	1
fare una guardata	1
fare una smanacciata	1
fare una sudata	1
fare una entrata	1

Tabulka 7: Redukovaný seznam konstrukcí se slovesem *fare* a deverbálním substantivem se sufixem *-ata*

5.4.1 *Fare una passeggiata*

Naši analýzu začneme konstrukcí *fare una passeggiata*, která je nejčtenější, a proto nám umožní překladové protějšky i trochu porovnat mezi sebou.

- (10) *Abbiamo fatto una passeggiata, così, per vedere gli orti.* = Jen jsme si trochu vyšli podívat se na zelinářské zahrady. (Bonaviri, *Nezměrný čas*)

Konstrukce *fare una passeggiata* bylo v *Nezměrném času* přeloženo jako plnovýznamové, zvrtné sloveso *vyjít si*. Čas minulý je zachován i v českém překladu. České sloveso má dokonavou formu a obsahuje předponu *vy-*.

- (11) *Ma per tenere a bada l'agitazione, forse addirittura per cercare di arrivare a quell'incontro con un buon rapporto tra noi, le proposi fare una passeggiata.* = Ale protože jsem se předtím chtěla trochu uklidnit a také se utvrdit v dobrých vztazích s Giulianou, než k té schůzce dojde, navrhla jsem jí, že spolu **můžeme zajít na procházku**. (Ferrante, *Prolhaný život dospělých*)

V tomto případě byla konstrukce italského kategoriálního slovesa přeložena svým českým kategoriálním ekvivalentem s tím rozdílem, že do pomocného slovesa byla přidána předpona *za-*, která podtrhuje dokonavost (jednorázovost) konstrukce. Další české kategoriální sloveso, které se nabízí v tomto překladu, je *jít na procházku*, vycházející z prostého nedokonavého slovesa *procházet se*.

- (12) *Sostiene che prese un caffè semplice, insistendo per averlo perché il servizio in camera cominciava solo alle sette, e fece una passeggiata nel parco.* = Jak tvrdí, dal si jen kávu, ale musel se jí domáhat, protože obsluha na

pokojích začínala až v sedm hodin, a pak se šel projít parkem. (Tabucchi, *Jak tvrdí Pereira*)

Překladatel knihy *Jak tvrdí Pereira* pro tento překlad kategoriální konstrukce *fare una passeggiata* použil dokonavé sloveso *projít se*. I když zde předpona *pro-* zavádí dokonavost, není to v češtině pravidlem. Jako příklad lze uvést nedokonavé sloveso *procházet se*. Sloveso *jít* tedy netvoří typickou vidovou dvojici, jako je např. *psát – napsat*. Předpona *pro* může znamenat nějakou akci či pohyb skrz. Čas i význam zůstal zachován i v českém překladu. V českém překladu je dále sloveso *projít se* v konstrukci se slovesem *šel*. To v české konstrukci udává gramatické funkce, jako je osoba, čas a číslo, protože samotný infinitiv nám nic z těchto kategorií neřekne. Dále také indikuje v celé konstrukci dokonavost.

- (13) *Ho il fiatone, rispose Pereira, non riesco a salire le scale e credo di essere ingrassato di qualche chilo, quando faccio una passeggiata ho il cuore a sobbalzi.* = Zadýchávám se, odpověděl Pereira, nemůžu do schodů a myslím, že jsem přibral pár kil, když jdu na procházku, srdce se mi může rozskočit. (Tabucchi, *Jak tvrdí Pereira*)

V tomto překladu konstrukce *fare una passeggiata* je použita již zmíněná kolokace *jít na procházku*. Tato konstrukce je sice v nedokonavé formě, ale jelikož se jedná o kategoriální sloveso, je zde opět přítomná jednorázovost děje, která v samostatném *passeggiare* není. Je zde využito stejného kontrastu, o kterém se zmiňuje Štichauer (2007, s. 41–42) na základě srovnání dvojic, jako je *nuoto – nuotata, stampa – stampata*.

- (14) *Facciamo una passeggiata? propose il dottor Cardoso, farà bene a lei e farà bene a me.* = Projdeme se? navrhl doktor Cardoso, udělá to dobře vám i mně. (Tabucchi, *Jak tvrdí Pereira*)

Kategoriální konstrukce *facciamo una passeggiata* byla v tomto českém překladu přeložena jako plnovýznamové, zvrtné sloveso *projít se*. Slovesný čas zůstal stejný. Zde už je vidět druhý překlad, kde byla použita pro české sloveso předpona *pro-*, která poukazuje na dokonavost.

- (15) *La mia collaborazione al moribana, per la verità, si limitò alla ricerca della materia prima, dato che doveti farmi una passeggiatapiuttosto noiosa sulle colline del lago alla ricerca del noce e dei tralci di juniperus.* = Má

spolupráce na této moribaně se ve skutečnosti omezila na vyhledání surovin, a tak jsem si musela udělat poněkud otravnou vycházku do kopců nad jezerem, za ořešáky a větévkami jalovce. (Tabucchi, *Pohled z druhé strany*)

Kategoriální konstrukci *fare una passeggiata* zde máme v češtině jako kategoriální sloveso *udělat si vycházku*. Opět je zde patrná ona jednorázovost jako v předchozích případech, ale je jí dosaženo jiným způsobem. Překladatel se z uvedených překladů nejvíce držel originálu (*fare = dělat*). Nicméně využil předpon, a to jak u kategoriálního slovesa (*dělat – udělat*), tak nově i u predikativního jména (*procházka – vycházka*), které změnil z *pro-* na *vy-*. Toto doposud nebylo v ostatních překladech použito. Dvojice sloves *dělat* a *udělat* je jednou z typických vidových dvojic v češtině (viz. výše). Změna předpony predikativního jména dokazuje v tomto případě relativní morfologickou volnost k dosažení téměř stejného významu (*vycházka – procházka*). Ačkoliv by se dalo namítnout, že *procházka* implikuje směr pohybu skrz, respektive k nějakému cíli. *Vycházka*, na druhé straně, nese sémanticky pouze začátek děje (vycházení) a pokračování bez daného cíle. Tento rozdíl nejspíš pochází z odlišné valence původních sloves *projít se (procházet se)* a *vyjít si*. Tyto nuance se však zdají být v běžné komunikaci přehlíženy.

Po analýze italské kategoriální konstrukce *fare una passeggiata* bylo zjištěno, že český překlad této konstrukce je velmi rozmanitý. V polovině překladů zůstala v českém překladu zachována kategoriální konstrukce. V češtině je možné dosáhnout sémantických odstínů přidáním předpon *pro-*, *za-*, *vy-*, a to jak u kategoriálního slovesa (*jít*), tak u predikativního jména.

5.4.2 *Fare una telefonata*

Následující příklady jsou už daleko méně početné, a proto v jejich analýze nemůžeme různé překlady porovnávat. Podívejme se na následující dva.

(16) ***Faccio una telefonata e controllo.*** = Zavolám někam a všechno zjistím. (Eco, *Foucaultovo kyvadlo*)

(17) ***Devo fare una telefonata.*** = Musím si zatelefonovat. (Giordano, *Osamělost prvočíslel*)

V obou případech je konstrukce *fare una telefonata* přeloženo jako plnovýznamové sloveso *zavolat* či *zatelefonovat*. Obě formy jsou dokonavé a předpona *za-* zde plní právě jen tu perfektivní funkci (neboť máme vidovou dvojici *volat – zavolat*, ale nelze odvodit další dvojici *zavolat – ?zavolávat*, na rozdíl třeba od *obvolat – obvolávat*).

5.4.3 *Fare una chiacchierata*

- (18) *E allora pensò che poteva andare a fare una chiacchierata con il ritratto di sua moglie.* = A tak si pomyslel, že by si mohl jít popovídat s manželčíným portrétem. (Tabucchi, *Jak tvrdí Pereira*)

V překladu konstrukce *fare una chiacchierata* z knihy *Jak tvrdí Pereira* předchází modální sloveso a konstrukce s pohybovým slovesem *andare a*. V češtině byl zachován infinitiv. Český překlad zvolil význam zvrtného, dokonavého slovesa s předponou *po-*, *popovídat si*, které opět ukazuje na jednorázovost této konstrukce. V drtivé většině případů jsou kategoriální slovesa spojena s predikativním jménem pomocí neurčitého členu *una*. V mluvené italštině se také používá frazeologické spojení *fare due chiacchiere* nebo *fare quattro chiacchiere*.

5.4.4 *Fare una guardata*

- (19) *Fece una guardata verso i due compagni, per intendere: Ecco, le donne!* = Významně se na oba soudruhy podíval, aby jim dal na srozuměnou: To jsou holt ženské! (Morante, *Příběh v historii*)

V tomto překladu *fare una guardata* byl zachován minulý čas, konstrukce byla přeložena do češtiny plnovýznamově jako sloveso *podívat se*. Byla zde použita zvrtná forma slovesa. Dokonavost tohoto slovesa zajišťuje opět předpona *po-*. Opět se jedná o typickou českou vidovou dvojici sloves (*dívat se – podívat se*)(viz výše).

5.4.5 *Fare una smanacciata*

- (20) *Viva Pinocchio! e a fare una smanacciata di applausi, che non finivano più.* = Ať žije Pinocchio! a nadšeně tleskali. (Collodi, *Pinocchiova dobrodružství*)

Tento překlad opět pochází z knihy *Pinocchio*, který byl vydán v roce 1883. Překlad *fare una smanacciata* je tedy silně diachronně ovlivněn. V italštině se nachází implicitní konstrukce s infinitivem. Ta byla do češtiny přeložena slovesem v minulém čase a množného čísla, aby vše odpovídalo kontextu. Ačkoliv italská kategoriální konstrukce je ve většině příkladů dokonavá, v tomto překladu byla přeložena nedokonavě slovesem *tleskat*. Možné vysvětlení tohoto překladu je, že v originálním textu následuje vedlejší věta, která mluví o delší a opakující se akci, tudíž zde není možná jednorázovost. Překladatel se snažil o kondenzaci, která vede k efektivnějšímu a dynamičtějšímu překladu. Vidovou dvojici tvoří slovesa *tleskat – zatleskat*.

5.4.6 *Fare una sudata*

- (21) *Bisogna proprio dire che avesse fatto una sudata!* = To se musel pořádně zapotit! (Collodi, *Pinocchiova dobrodružství*)

V příkladech z *Pinocchia* jsou častěji používána kategoriální slovesa i tam, kde by se v dnešní italštině dala přednost nedokonavé formě slovesa. *Fare una sudata* bylo přeloženo dokonavě slovesem *zapotit se*. Na druhé straně vidové dvojice stojí sloveso *sudare*, v češtině *potit se*. Dalším možným dokonavým překladem by mohlo být sloveso *zpotit se*.

5.4.7 *Fare una entrata*

- (22) *Noè fece una entrata trionfale remigando sull'arca, Abramo si sedette sotto un albero, (...)* = Noe triumfálně přivesloval na arše, (...) (Eco, *Jméno růže*)

Fare una entrata bylo v českém překladu *Jména růže* úplně vynecháno. Překlad využil pouze významu gerundia, které následuje po konstrukci s kategoriálním slovesem. V tomto případě není tato konstrukce jako aspektuální varianta ke slovesu *entrare*. V tomto případě tedy tato konstrukce spíše v italštině zdůrazňuje to připlutí Noeho. Vynechání konstrukce může být snaha o plynulejší překlad, tak aby lépe vyhovoval gramatické struktuře češtiny.

5.4.8 Shrnutí analýzy konstrukcí se slovesem *fare*

Podobně jako kategoriální sloveso *dare* bylo kategoriální sloveso *fare* nejvíce přeloženo do češtiny jako plnovýznamové sloveso. Nejobsáhlejší analýza byla věnována konstrukci *fare una passeggiata*, která obsahovala šest příkladových vět, a proto umožnila obecnější srovnání. Tato konstrukce měla nejvíce výskytů mezi všemi analyzovanými větami v této praktické části. Díky této vyšší četnosti bylo možno dosáhnout lepších výsledků a také míry přesnosti analýzy. V polovině překladů bylo u této konstrukce zachováno kategoriální sloveso i v překladu do češtiny, což u předchozích překladů slovesa *dare* ani následujících překladů slovesa *fare* ve spojení s jiným jménem nebylo zaznamenáno. U překladu do češtiny si lze všimnout, že skoro všechna slovesa obsahují přepony, jako je *za-*, *vy-*, *po-*, *při-*. Slovesa byla převážně přeložena do češtiny v dokonavém vidu, což je plně v souladu s tím tzv. semelfaktivním významem, o kterém jsme psali výše.

5.5 Analýza konstrukcí se slovesem *prendere*

Nejmenší početní zastoupení ze skupiny kategoriálních sloves tvoří sloveso *prendere*. Jak je patrné z Tabulky 8, jakákoliv konstrukce se slovesem *prendere* se v absolutní frekvenci vyskytuje pouze jedenáctkrát.

Lemmat je osm a slovních tvarů pouze deset. Což poukazuje na velký rozdíl v použití tohoto slovesa oproti ostatním. Předchozí slovesa byla výrazně čtenější. Tyto záznamy však poukazují na omezenost korpusu po zadání příslušného dotazu. Nejvíce se spojení *prendere* se jménem končícím na *-ata* nachází v knize *Pinocchiova dobrodružství* se čtyřmi. Dále, jak je vidět v Tabulce 8, v díle *Jak tvrdí Pereira* od Tabucchiho s frekvencí dva. Poté tyto autory následuje Eco a Baricco se svými romány *Foucaultovo kyvadlo* a *City* taky s počtem dvou výskytů. A s počtem jedné frekvence se tato konstrukce nachází v knize *Jméno růže* od Umberta Eca. To znamená, že i ve velmi hrubém vyhledávání, jsou konstrukce s *prendere* v podstatě velmi vzácné.

Název knihy	Frekvence	i.p.m.
C. Collodi – <i>Pinocchiova dobrodružství</i>	4	80,72
A. Tabucchi – <i>Jak tvrdí Pereira</i>	2	39,2
U. Eco – <i>Foucaultovo kyvadlo</i>	2	8,15
A. Baricco – <i>City</i>	2	18,84
U. Eco – <i>Jméno růže</i>	1	4,78

Tabulka 8: Frekvence konstrukcí se slovesem *prendere* v jednotlivých textech

5.5.1 Analýza konstrukcí s kategoriálním slovesem *prendere*

V Tabulce 9 lze vidět souhrn všech nalezených konstrukcí po zadání dotazu. Nejvíce frekvencí v daných souborech zastupuje konstrukce *prendere una boccata* (*jít na vzduch*), s frekvencí tři. Dále *prendere una limonata* s frekvencí 2. Další zástupci jsou pouze po jedné frekvenci. Jak lze vidět, v tabulce se vyskytuje velmi malý počet zastoupení slovesa *prendere*. Tři z osmi zastoupení představuje konstrukce *prendere* s předložkou *a*. Tato konstrukce se netýká kategoriálních sloves. Přesto její větší zastoupení značí, že je hojně (na takto malý vzorek) používána. Konstrukce patří do takzvaných *verbi fraseologici*, frazémů. Tato slovní spojení označují začátek děje, kontinuálnost děje nebo jeho konec. Konstrukce *prendere a* vyjadřuje začátek děje v italštině (F. Čermák, 2017).

Lemma	Frekvence
prendere una boccata	3
prendere una limonata	2
prendere a bastonata	1
prendere e mangiata	1
prendere una manciata	1
prendere a manciata	1
prendere a fucilata	1
prendere il patata	1

Tabulka 9: Kompletní hrubé výsledky vyhledávání konkrétních sekvencí *prendere* + substantivum na *-ata*

Součástí Tabulky 9 nejsou kategoriální slovesa třetího typu, kterými se zabývá praktická část této bakalářské práce. Tudíž není možné provést analýzu daných italských vět a jejich českých protějšků. Proto byly jen namátkou analyzovány i další italské korpusy, CORIS a ITWAC. CORIS je korpusový projekt realizovaný na univerzitě v Boloni a jeho rozsah je přes 150 milionů slov. V tomto korpusu se nacházejí pouze italské věty bez českých protějšků, tudíž není možné provést analýzu překladu. Po zadání dotazu nám korpus vyhodnotil 254 požadovaných výsledků, což je na velikost korpusu velmi málo. Z nich dominovala konstrukce *prendere una boccata*, stejně jako v korpusu InterCorp 16 (viz Tabulka 9). Požadované kategoriální konstrukce s deverbálním jménem byly tyto: *prendere una sgridata*, která se v korpusu objevila pětkrát, a *prendere una lavata*, která se vyskytla třikrát. Po této konstrukci vždy následovalo jméno *il capo*. Druhým analyzovaným korpusem je ITWAC, což je italský korpus slov z internetových stránek. Tento korpus opět nedisponuje českými protějšky. ITWAC obsahuje skoro 2 miliardy slov, což z něj činí opravdu velký korpus. Výsledky vyhledávání ukázaly 921 výskytů slovesa *prendere* se jménem končícím na sufix *-ata*, z toho 50 lemmat. Toto je nejvyšší počet ze všech zkoumaných korpusů. Opět dominuje kategoriální konstrukce s denominálním jménem *prendere una boccata* s 224 výskyty. Dále následuje frazém *prendere una cantonata*, který vychází z *cantone* a má význam *udělat (hrubou) chybu (sbagliare)*, a tudíž nespadá do naší analýzy, i když má 153 výskytů. Zajímavými prvky v tabulce jsou konstrukce *prendere una telefonata*, která má v korpusu pět výskytů, a *prendere una chiamata* se dvěma výskyty. Tyto konstrukce se podobají již zkoumanému *fare una telefonata*, mají však trochu jiný význam, a mohly by se překládat do češtiny jako *zvednout*

telefon či *přijmout hovor*.

5.5.2 Shrnutí analýzy kategoriálního slovesa *prendere*

Jak jsme již viděli, sloveso *prendere* má mnohem menší výskyt ve všech kategoriích než další analyzovaná slovesa *dare* a *fare*. Tento trend se potvrdil i během detailní analýzy zaměřené na kategoriální konstrukce se slovesem *prendere* a deverbálním jménem. Po zadání dotazu do korpusu Intercorp nám jako výsledek vyšel velmi malý vzorek, kterému dominovala kategoriální konstrukce s denominálním jménem *prendere una boccata*. Nejvyšší zastoupení v tabulce měla konstrukce *prendere a*. Důkladnější prozkoumání odhalilo, že žádná z nalezených konstrukcí neodpovídala požadovanému kritériu. Rozšíření analýzy na další korpusy, Coris a ITWAC, které zahrnují moderní psanou italštinu a internetový jazyk, ukázalo podobné výsledky. V obou vystupovala, a to vždy s nejvyšším počtem výskytů, již zmíněná konstrukce *prendere una boccata*. I přesto, že v Corisu jsme našli několik relevantních kategoriálních konstrukcí s deverbálním jménem, jako je *prendere una sgridata* a *prendere una lavata*, počet jejich výskytů byl ve srovnání s velikostí korpusu zanedbatelný. ITWAC, ačkoli je rozsáhlejší, nabídl pouze dvě srovnatelné konstrukce, *prendere una telefonata* a *prendere una chiamata*, které jsou podobné analyzovaným konstrukcím u slovesa *fare*. Je dobré zdůraznit, že překladová analýza nemohla být provedena, protože tyto korpusy neobsahují zarovnané české protějšky. Proto lze říci, že kategoriální konstrukce se slovesem *prendere* a deverbálním jménem jsou v italštině velmi omezené a skoro vůbec se nevyskytují.

6 Závěr

Praktická část této bakalářské práce se zabývá rozborem tří základních italských sloves *dare*, *fare* a *prendere*, zkoumaných v kategoriálních konstrukcích společně s deverbálními jmény. Přestože jsou tyto konstrukce v běžné italské mluvě často používány, data z korpusu Intercorp 16, omezená pouze na originální texty, odhalila pouze malý počet relevantních případů.

Začali jsme s *dare*, které se v našem výzkumu ukázalo jako nejfrekventovanější sloveso. Ve většině překladů do češtiny bylo toto sloveso přeloženo plnovýznamově, a do dokonavého vidu. K tomuto pomohlo přidat v českém překladu ke slovesům přepony, které tím podtrhly i jednorázovost akce, která je pro tyto konstrukce typická. Výjimečně jsme narazili na konstrukce jako *dare una camminata* a *dare una bastonata*, které, ačkoliv mohou na první pohled působit jako kategoriální konstrukce s deverbálními jmény, ve skutečnosti takové nebyly. Tyto případy zdůrazňují důležitost pečlivého zkoumání každého výskytu v korpusu, aby se předešlo chybám ve výkladu.

Následovala analýza slovesa *fare*, které se ukázalo jako klíčové, i přesto že mělo menší frekvenci než sloveso *dare*. Konstrukce *fare una passeggiata* byla v našem subkorpusu zaznamenána s nejvyšší frekvencí, a to šestkrát, což nám umožnilo podrobně srovnávat překladové protějšky. Tato konstrukce, podobně jako u slovesa *dare*, ukázala v českých překladech velkou rozmanitost s důrazem na semelfaktivitu, která byla ve většině případů zvýrazněna českými předponami. Výjimku tvořily příklady z knihy *Pinocchio*, kde kontext původního italského textu z 19. století, s florentským dialektem zamíchal kartami. V jenom případě bylo sloveso přeloženo nedokonavě, aby odpovídalo kontextu a v dalších (i u slovesa *dare*) byla znát zastaralá forma této konstrukce.

Sloveso *prendere* bylo mezi analyzovanými slovesy raritou. Protože se ukázalo, že v našem korpusu není v podstatě žádný relevantní příklad, nemohla být udělána stejná analýza překladových protějšků jako u předchozích sloves. I přes rozsáhlé hledání v dalších italských korpusech, jako je Coris a ITWAC, se ukázalo, že v našem korpusu byly příklady spojení slovesa *prendere* v kategoriální konstrukci s deverbálními jmény velmi omezené a neposkytovaly dostatek materiálu pro srovnávací analýzu překladů. Dalším důvodem neprovedené analýzy bylo, že ostatní korpusy neměly k dispozici české překladové protějšky. Dominantní ve všech typech zkoumaných korpusů byla kategoriální konstrukce s denominálním jménem *prendere una boccata*.

Na závěr lze říci, že i když byla naše korpusová data pro analýzu kategoriálních sloves s predikativními jmény končícími na sufix *-ata* velice omezená, bylo možné poukázat na některé skutečnosti, které jsou pro tyto konstrukce charakteristické. Zejména jejich aspektuální význam, který se popisuje jako semelfaktivnost.

Analýza však také odhalila velké rozdíly ve frekvenci mezi jednotlivými kategoriálními slovesy, která jsou ale do jisté míry zapříčiněné malým rozsahem našeho subkorpusu. Pro podrobnější analýzu těchto konstrukcí by bylo nutné pracovat s daleko větším korpusem.

Literatura

- BRATÁNKOVÁ, Leontýna, 2013. Italian Light Verb Constructions: An Analysis Based on the Italian-Czech Parallel Corpus. *Acta Universitatis Carolinae Philologica*. Roč. 2, č. Romanistica Pragensia XIX, s. 55–70.
- CANTARINI, Sibilla, 2004. *Costrutti con verbo supporto: Italiano e tedesco a confronto*. 1. vyd. Bologna: Patron. Scienze del linguaggio, č. 6. ISBN 9788855527880.
- ČERMÁK, František, 2017. *FRAZÉM A IDIOM* [In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*]. Dostupné také z: <https://www.czechency.org/slovník/FRAZ%C3%89M%20A%20IDIOM>. Poslední přístup: 10. 4. 2024.
- ČERMÁK, Petr; ŠTICHAUER, Pavel, 2010. Španělské a italské kauzativní konstrukce *hacer/fare* + sloveso a jejich české ekvivalenty. In: ČERMÁK, F.; KOCEK, J. (ed.). *Mnohojazyčný korpus Intercorp: Možnosti studia*. Praha: Lidové noviny, s. 70–90.
- GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdeňka, 2012. *Příruční mluvnice češtiny – syntax*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-624-8. První vydání originálu: 1995.
- HAMPLOVÁ, Sylva, 1994. *K problematice vidovosti v italštině*. Praha: Univerzita Karlova.
- HAMPLOVÁ, Sylva, 2004. *Mluvnice italštiny*. LEDA. ISBN 80-7335-041-6. Kód: 326379984.
- KARLÍK, Petr, 2017a. *ANALYTICKÝ PREDIKÁT* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 13. 3. 2024.
- KARLÍK, Petr, 2017b. *AUXILIÁR* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/AUXILIÁR>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 13. 3. 2024.
- KARLÍK, Petr, 2017c. *FÁZOVÉ SLOVESO* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/FÁZOVĚSLOVESO>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 13. 3. 2024.
- KARLÍK, Petr, 2017d. *PREDIKACE* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/PREDIKACE>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 11. 3. 2024.
- KARLÍK, Petr, 2017e. *PŘÍSUDEK* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSUDEK>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 20. 3. 2024.
- KARLÍK, Petr; MIGDALSKI, Krzysztof, 2017a. *FUTURUM* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/FUTURUM>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 18. 2. 2024.

- KARLÍK, Petr; MIGDALSKI, Krzysztof, 2017b. *PRÉTERITUM In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/PŘÁTERITUM>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 18. 2. 2024.
- KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek, 2002. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-484-X.
- KARLÍK, Petr; ŠIMÍK, Radek, 2017. *MODÁLNÍ SLOVESO In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 13. 3. 2024.
- KARLÍK, Petr; VEČERKA, Radoslav, 2017. *ČÍSLO In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/ČÍSLO>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 17. 2. 2024.
- KARLÍK, Petr; ZIKOVÁ, Markéta, 2017. *PRÉZENS In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/PŘÁZENS>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 18. 2. 2024.
- KOMÁREK, Miroslav; KOMÁREK, Ivan; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jiří, 1986. *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia.
- LO DUCA, Maria G., 2019. Nodi problematici nella grammatica valenziale: la sicurezza del metodo. *Italiano LinguaDue*. Roč. 2, s. 349–362.
- MACHÁČKOVÁ, E., 1979. *Analytická spojení typu sloveso + abstraktní substantivum (analytické vyjadřování predikátů)*. Praha. CSc. dis. Ústav pro jazyk český ČSAV.
- MEDOVÁ, Lucie Taraldsen, 2017. *IDIOM* [In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*]. Dostupné také z: <https://www.czechency.org/slovník/IDIOM>. Poslední přístup: 3. 5. 2024.
- MILIVOJEVIĆ, Nataša, 2021. Aspect and Aktionsart of Secondary Aspectual Verbs in Serbian. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. Roč. 46, č. 2, s. 65–80. Dostupné z DOI: 10.19090/gff.2021.2.65-80.
- OSOLSOBĚ, Klára, 2017. *SLOVESO In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/SLOVESO>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 17. 2. 2024.
- PANG, Francis G. H., 2016. *Revisiting Aspect and Aktionsart: A Corpus Approach to Koine Greek Event Typology*. Brill.
- POLENZ, Peter von, 1963. Funktionsverben im heutigen Deutsch : Sprache in der rationalisierten Welt. In: dostupné také z: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:169552059>.
- PRANDI, Michele; DE SANTIS, Cristina, 2019. *Manuale di linguistica e di grammatica italiana*. UTET Università. ISBN 9788860084651.

- RADIMSKÝ, Jan, 2010. *Verbo-nominální predikát s kategoriálním slovesem*. Verbo-nominální predikát s kategoriálním slovesem. Vydání 1. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Acta philologica Universitatis Bohemiae Meridionalis. Series monographica ; 2. ISBN 978-80-7394-227-4.
- RADIMSKÝ, Jan, 2017. *ANALYTICKÝ PREDIKÁT S KATEGORIÁLNÍM SLOVESEM* In: *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [<https://www.czechency.org/slovník/ANALYTICKÝPREDIKÁTSKATEGORIÁLNÍMSLOVESEM>]. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Poslední přístup: 13. 3. 2024.
- RENZI, Lorenzo, 1991. *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. 1., La frase ; I sintagmi nominale e preposizionale*. 3. ed. Bologna: Mulino. Strumenti. Linguistica e critica letteraria. ISBN 88-15-01752-6.
- ŠTICHAUER, Pavel, 2000. Su alcune costruzioni con verbo supporto in italiano. *Linguistica Pragensia*. Roč. 10, č. 1, s. 37–50. ISSN 0862-8432. V: Knihovna AV ČR; Národní knihovna České republiky - Knihovní fondy a služby.
- ŠTICHAUER, Pavel, 2007. *Tvoření slov v současné italštině*. Praha: Karolinum.
- ŠTICHAUER, Pavel; ČERMÁK, Petr, 2016. Causative constructions of the hacer/fare + verb type in Spanish and Italian, and their Czech counterparts: a parallel corpus-based study. *Linguistica Pragensia*. Roč. 26, č. 2, s. 7–20.
- UREŠOVÁ, Zdeňka, 2012. *Valence sloves v Pražském závislostním korpusu*. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Matematicko-fyzikální fakulta, Ústav formální a aplikované lingvistiky. Vedoucí práce Eva HAJIČOVÁ.
- WAGNER, Roland Anton, 2012. *Reflexivní slovesa v češtině a prognóza jejich ekvivalentů v němčině [online]*. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/ejomd/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. SUPERVISOR : Petr Karlík.